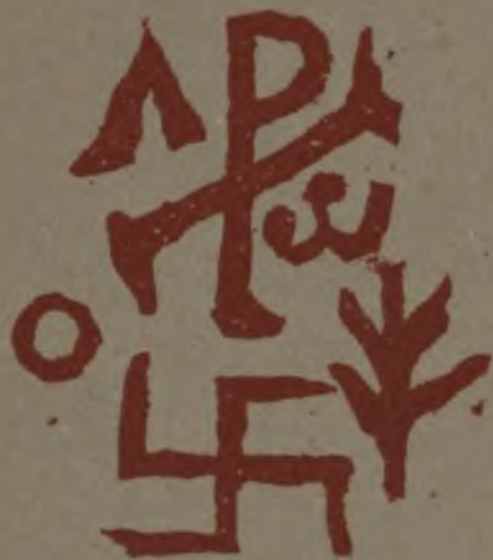

Arch 15

STARÁ ŘÍŠE NA MORAVĚ

QVI·E'·PARADISO

Z Á Z R A K K Ř Í Ž E

OBRÁCENÍ CÍSAŘE KONSTANTINA

BITVA NA MOSTĚ MILVIOVĚ

Letním sluncem roztály Alpské sněhy; Konstantin, císař Gallů, dohnán blížící se zimou, shromáždil v září 312 své legie a posádky, jež skládaly jeho malou armádu.¹

Římský svět, který cítil, že se brzy shrouťí podezdívky, jimiž chtěl Dioklecián zpodpíratí a udržeti staré zdivo antického Říma, očekával velké události. Ale zvláštní zjev upoutává naši pozornost. Heroj, který co nevidět změni tvářnost světa, nevěděl, v jakém smyslu by to měl podniknouti. Vskutku ze studia medailí a mincí, jež sloužily svým rozšířením po Říši za úřední zpravodaj, vyplývá, že se na veřejnost ohlašoval čím dál tím více jako obnovitel kultu Slunce.² Bezpochyby nepřidával se k tomuto světovému božství pohanů v duchu nepřátelském křesťanům, jimiž se obklopoval, ale zdálo se mu, že jen tato úloha šířitele slunečního kultu může ho vynésti k nejvyšší moci.

Náboženství slunečnímu holdovali váleční národové Gallií a provincií Dunajských.³ V barbarech vzbuzovalo úctu a vítězi mělo usnadniti, aby Věčné Město přilnulo k vládě jeho dynastie. Právě proto císař Julián bude vyčítati prudce Konstantinovi v Satyře na Césary, že zane-

chal kult boha, o němž on, Julián, snil, na písku pobřeží, že z něho učiní velkého odpůrce Křesťanství.⁴

Konstantin opravdu neměl žádného zájmu, aby se klonil k náboženství křesťanskému. Bylo cizí římské moci. Přítomné rozhodnutí, jež Konstantin pojal r. 310, že se dá prohlásiti dědicem Sekundů Flavianů, ctitelů Slunce, kteří tento kult vzali od Klaudia II., vzdalovalo ho křesťanství.⁵

Jakékoliv kolísání mezi heliolatrií (kultem Slunce) a náboženstvím křesťanským jest vskutku vyloučeno. Stoicismus a Neoplatonismus křísily z mrtvých všechny bohy, jež tvořili Dvůr Slunce. Jinak sluneční theologie římského pohanství ústila v pantheismu,⁶ kdežto křesťané v královské té hvězdě viděli jen odlesk tvůrčí moci a slávy Boží. Otcové Církve bojovali zuřivě se sluneční pověrou, a svatý Lev Veliký v V. století ještě činí o ní zmínku, že se s křesťany hádá o pravé náboženství až u bran kostelů.

Konstantin byl tedy ovládán myšlenkami, jež byly v pravém opaku s jeho obrácením. Vzpomínal-li si na svého otce, mohl si ho představit jako ochránce křesťanů v duchu spravedlnosti, nikoliv však jako křesťana.⁷ Byl tedy pohan, a snad i v hloubi srdce; pohanští řečníci mluvili na jeho dvoře o jeho Apollinovském náboženství, a jeho obraz byl sdružen na jeho mincích s obrazem boha, jež obraz představoval. Zúčastnil se r. 311 pohanského průvodu v Autunu.⁸ A zvláště jeho mince hlásaly jeho sdružování se Sluncem. Jevily se takovými až do chvíle, kdy

dal opačný rozkaz, r. 313, což bylo arci již po jeho výpravě do Itálie.⁹

Konstantin nebyl nijak mystikem, a přece: *vyšed jako pohan z Galii, přišel jak křesťan před Řím.* — Dal vyobraziti, jak uvidíme dále, monogram Kristův na štíty svých vojinů, dříve než svedl bitvu u Mostu Milviova.

Třeba tedy vyzkoumati, co tak neobyčejného se přihodilo císaři, když byl se svým vojskem na pochodu k Itálii, že naráz změnil své vnitřní smýšlení a rozhodl se do budoucna k cestě zcela opačné.

Jedině křesťanští spisovatelé mluví o zjevení Kříže. Že o něm nemluví spisovatelé pohanští, jest zcela přirozeno.

Nebyla uvedena do světla důležitost svědectví celé byzantské civilisace, která se nepřestala doporučovati svým křesťanským původem a vyhledávala zjevení Kříže v horách Balkánských.

Jest třeba si dobře vybaviti ráz vojenského pochodu vojska Konstantinova po Galii, dříve než přistoupíme k záhadě zázraku.

Tento císař si musel přichvátnouti, chtěl-li svého odpůrce překvapiti. Jeho nejvycvičenější pluky byly kdesi až jakoby na konci světa, v samém sousedství Barbarů. Jeho pochod od břehů Rýna k Suze zdá se býti tak ohromující jako jeho návrat do Arles a do Marseille za zrady Maximiána Herkula. Jako hrom z čista jasna pře-

kvapil posádky, jimž tyran Říma svěřil obhajobu Alp.¹⁰ Musel táhnouti, jak to byl již učinil, po hlavní silnici, která vedla z Trevíru do Châlon-sur-Saône; ale není možno zjistiti, zda odtud se pustil podél Saôny až k Lyonu a podél Rhône až k Valencii, nebo zda zamířil přes Juru a Alpy ke Gapu a Briançonu, aby dostihl průsmyku Mont-Genévreského. Pak by byl musel se prodrati do Suzy soutěskami hor.

Itinerarium z 333 udává, že cesta z Bordeaux do Suzy přetínala Rhône u Valencie. Ale ať už táhl Konstantin kteroukoliv cestou, musel překročiti řetězy vrchů a hor, jež chovají podle všeho místo zjevení.

Pohanský panegyrista, pronášeje r. 321 řeč na Dvoře císaře Galií, praví mu, že jeho zbožnost mu přitáhla přízeň božstva, když byl na pochodu proti Maxenciovi, a že uzřel a uslyšel duchy nebeské. Tento pohanský řečník měl dceru křesťanku.¹¹ Snad slyšel o zázraku od křesťanů, ale vyjadřuje se jako novoplatonik, jenž vidí všude jako Plutarch Duchy (Genie), a jako Říman, jenž se oddává vzpomínkám klassickým. Odtud ráz jeho vypravování, ale když tvrdí, že se ukázal zázrak větší než zázrak Dioskurů, a že celá Galie o něm mluví, klade místo zázraku do Galií.¹²

Eusebius jest prvním spisovatelem, jenž se zmiňuje o zjevení Kříže; ba celé jeho vypravování *Života Konstantinova* závisí od tohoto zjevení a od náhlého rozhodnutí císařova, že se stane služebníkem Božím a ochráncem Křesťanů.¹³

Jest pravda, že týž Eusebius nemluvil o tomto zjevení Kříže ve své *Církevní Historii*, dokončené v letech 324 až 325. To možno však snadno vysvětliti tím, že autorovi nedostalo se ještě r. 325 od Konstantina vypravování o zjevení takového, jak je uslyšel později. Věděl však dávno, že Kříž zvítězil od vítězství u Mostu Milviova; neboť v řeči, již proslovil r. 316 při zasvěcení Kathedrály Tyrské, činí o tom zmínku, aby probudil vzpomínky svých posluchačů.¹⁴ A r. 324 znova psal při kteréši soše císařově, postavené na sloupě na nejnavštěvovanějším místě Říma a snad věnované senátem,¹⁵ že vítěz kázal vložit Kříž do pravé ruky sochy a vyrýti na sloup, který ji nesl: „Tímto znamením spásy, tímto pravým důkazem hrdinství (statečnosti) vaše město bylo mnou zachráněno a zbaveno od jha tyranova a rovněž jím senát a lid Římský byli osvobozeni a povznešeni do svého bývalého lesku a znamenitosti“. ¹⁶ Tedy sám Kříž zvítězil v bitvě u Mostu Milviova, ale znamení Kristovo bylo rovněž zobrazeno na štítech vojinů Konstantinových před bitvou, jak uvidíte dále.

Máme nepřímý, ale velmi silný důkaz vítězství Kříže v Římě po pádu Maxenciově. Pověst o něm se rozšířila ihned až do vzdálených provincií Říše. Drobní mincmistři v Tarragonu ve Španělsku vyobrazovali Kříž na rubu mincí, jež razili hned roku 313, a poněvadž byli podřízeni vysokým pohanským úřadům,¹⁷ bylo zapotřebí výslovné ochrany císařovy a jeho přání, aby směli takto veřejně vyznať svou víru.

A tak smíme bez nedůvěry přistoupiti k vypravování Eusebiovu v Životě Konstantinově:

Vojsko na pochodu a jeho vůdce v čele zpozorovali v pokročilém odpolední, v tu stranu, kde slunce se sklání k obzoru, světlý Kříž, a nad tímto Křížem nadpis: „V tomto znamení zvítězíš.“¹⁸

Víme, že nebeské zjevy byly úzkostlivě pozorovány v této době astrologických pozorování.¹⁹ Jsme tedy povinni věnovati pozornost důležitému svědectví kacírského jednoho spisovatele, který psal třicet let po Eusebiovi a a čerpal z jiných pramenů než on. Philostorgos nám zůstavil svědectví, jež slyšel ve sborech křesťanů rozkolnických: „Kříž prý se zjevil v noci Konstantinovi a jeho vojsku. Byl prý obklíčen světelným kruhem a bylo možno čísti v seskupení hvězd, pojatých do tohoto kruhu, ono pověstné: „V tomto znamení zvítězíš.“²⁰

Mezi sklonkem dne a nocí jest jen krok, a známo, podle vědeckých pozorování, že zjevení Kříže v horách, jež začala za dne, mohou pokračovati i do noci.

Obě svědectví, jež jsme právě připomenuli, shodují se nejen co do zjevení Kříže, ale i co do neobyčejné povahy tohoto zjevení, a vidíme potvrzení těchto vypravování v účinku na císaře a jeho vojsko.

Když Konstantin přitřhl před Řím, byl obrácen, a vojsko svolilo bití se pod věštbami nového Boha.

Laktancius, soudobý spisovatel, v skutku napsal: „Konstantin byl uvědomen ve snu (v tu noc před vítězstvím),

že má dáti vyobraziti na štíty svých vojáků nebeské znamení Boha²¹ (jeho jméno), a až pak svěsti bitvu. Učinil, co mu bylo nakázáno; písmeno Chi, X bylo namalováno, profato svislou příčkou I, iota, jejíž konec byl zahnut (tvoře takto anagram jmen Ježíše Krista), teprve pak vojsko, chráněno tímto znamením, chopilo se meče, aby bojovalo“.²²

Máme důkaz, že řečený monogram byl uchováván Konstantinem jako úřední památník jeho vlády, ačkoliv nebyl symbolem jeho dynastie, neboť ten se skládal ze dvou prvních písmen slova Christos (Chi a Rhó) a měl značiti jen toto jméno, protože Konstantin, stavěje je na vrchol žerdě svého praporu, pověstného Labarum, myslel tím potvrditi, že bere na sebe službu Kristovu.

Ale když nastolil svou křesťanskou dynastii, povýšiv své syny k důstojnosti císařů r. 317, dal rozkaz, aby byly na jeho přílbu oba řečené monogramy vyryty.

Známe důvod proslavenosti monogramu, jímž vrcholilo Labarum, ale ne důležitosti symbolu, popsaneého Laktanciem.²³ Jest třeba připustiti, že císař chtěl oslaviti památku veliké události. A tou nemůže býti než vyznání víry, jež vykonal dav namalovati nebeské znamení na štíty svých vojáků před bitvou.²⁴

Laktancius žil na dvoře Konstantinově a psal dvě léta po vítězství. Jistě viděl štíty, přinešené z výpravy na Řím.²⁵ A tak mohl popisovati r. 314 monogram, který byl vyryt až za tři léta, r. 317 z rozkazu císařova na přílbu jeho

podobizny a zobrazen na líci mincí z jeho mincovny Sis-
cijské. Konstantin přijal tedy za své spasitelské znamení
dříve, než přitřhl před Řím. Obrátil se tedy před bitvou;
a vítězství nebylo příčinou, jak se stalo u Chlodvíka.

A jaké obrácení! Není možno je definovati jinak, než
jako přeměnu cítění a smýšlení, něco takového, co zasta-
vilo Attilu před svatým Lvem Velikým. Měl od onoho o-
kamžiku bezmeznou důvěru ve vítězství své výpravy do
Italie; neboť jenom touto důvěrou v Prozřetelnost možno
vysvětliti neopatrnosti tohoto velikého vojevůdce.

Podle svědectví vrstevníků měl Konstantin k svému
pochodu na Řím vojsko počtem 40.000 mužů, asi tolik,
co Alexandr Veliký na Graniku.

Jest dobře sblížití tyto číslice jiných, kteří nám jsou
známi. Napoleon u Arcole měl asi 13.000 mužů, u Rivoli
16.000.

Konstantin měl ve svém vojsku barbary: Franky a Alle-
many, a legionáře Galské.²⁷ Plán měl jasný, předem vše
promyslí. Představí se obyvatelům severu Italie a Říma-
nům jako osvoboditel. Ale představití se, to znamenalo
přemoci vojsko mnohem silnější, při němž kromě toho byly
všechny výhody ubytovací a zásobovací. Byl však již v du-
chu křesťan, důvěřoval v nového Boha, který se mu ohlá-
sil a připověděl vítězství. Ale na venek byl jenom doby-
vatelem, jenž má pilně na zřeteli svou věc vojevůdce před
nepřítelem. Jeho vojáci měli rozkaz, aby bez slitování po-

bili všechny Maxenciovy, kteří by se nevzdali. Celkem jeho výprava Italská byla divem přípravy, taktiky a — neopatrnosti.

Imperator všechno předvídal, pokud se týká povahy zápasů, jež podstupoval. Setkal se, za války s Persií, když, skoro dítě, bojoval pod velením Diokleciánovým, s těžkou jízdou, obrněnou jako jejich koni, předchůdci našich rytířů Středověku; říkalo se jim katafraktéři. Drtili síly nepřátelské na první střet.²⁹ Proto také připravil proti nim pluk pěších, ozbrojených kladivy, jež připomínala předem flanderské milice.

Jistě poslal vyslance do severních měst Itálie, kde, jak se zdá, byl očekáván, a protože horalé, kteří ho mohli zadržeti v soutěskách, jež přetíná cesta, která jde od Mont-Genèvre do Suz, se nehýbali, třeba připustiti, že se s nimi dohodl. Věděl, že v Římě lid a senát byli by pro něho. Maxencius se dopustil všemožných loupeží, lid se bál drancování jeho vojáků, a všechna šlechta byla poznenáhlu obrána o své statky.³⁰

Taktika Konstantinova nebyla slabší jeho předvídavosti, ale uvidíme, z jakého nebezpečí ho Prozřetelnost vytrhla.

První překážkou, s níž se setkal na své cestě, byla pevnost Suzanská. Vzal ji útokem a svým vojákům rozkázal, aby obyvatel ušetřili.³¹ Jedno vojsko očekávalo ho před Turinem.³² Nepřátelé tam rozvinuli své síly v širé pláni. Těžká jízda v pancířích vrhla se na střed vojska Kon-

stantinova, jež měla prolomiti, a uvést v nepořádek šiky pěších.³³

K jejich velikému překvapení střed se sám uhnul a uprázdnil. Konstantin reprodukoval s jinými obměnami manévr Scipionův u Zamy. Dal rozkaz ve středu svého vojska, aby se rozvinulo do křídel.³⁴ Ale jeden pluk pěších měl se vrhnouti na boky a do zad této jízdy. Ta se zastavila, nenalézajíc ničeho před sebou. Ztěžka se obracela, zavalená do svých pancířů, když pěšáci Konstantinovi, ozbrojení kladivy, vrhli se na ni, přerážejíce nohy jezdců železnými palicemi. Tito káceli se přemožení jsouce bolestí, a kladiva dodělávala svou strašnou práci rozbíjejíce lebky. Nohy koní neunikaly ranám. Takto zhynula hlavní síla tohoto vojska těžkých rytířů, před nimiž couvl Verus v boji s Parthy.³⁵

Vůdce Maxencius Ruricius, prefekt pretoria, shromáždil své pluky do okolí Verony, aby zaskočil s boku Konstantina na pochodu na Řím. Tento se blížil po cestě, která se dotýká jezera Gardského. Milán se vzdal. Nový boj jízdy, ale jízdy lehké, byl sveden u Brescie. Zcela malý oddíl jezdců Konstantinových, smíme-li věřit Zosimovi, vrhl se na zadní voj nepřátelský, jako jezdcí Bonapartovi v Porto-Legnano, a obrátil na útěk jízdu Ruriciovu. Největší díl její uchýlil se na druhý břeh Adiže. Záda její byla kryta Venecií a jejími pevnostmi. Ale Konstantin překročil řeku s částí svého vojska v málo schůdném brodu nad městem.³⁶ Posádka městská pokusila se o to, aby je od-

razila, byla však zahnána. Veroně tedy hrozilo brzké obklíčení. Zanechav silnou posádku ve městě, Ruricius spěchal do Umbrie, aby odtud přivedl posily. Opravdu také brzy přitřhl s novými silami.³⁷ Konstantin pomohl si smělostí, nechal obléhání Verony,³⁸ přistihl Ruricia, dříve než posádka města zpozorovala, že se jí blíží osvobození, útočil hned večer a po celou noc lítě bojoval, aby zvítězil dříve, než obě nepřátelská vojska by si mohla obapol poskytnouti pomoci. Až ráno se ukázalo, jak vražděno bylo bez slitování, sám pak prefekt pretoria byl zabit.³⁹

Vítěz pak se obrátil na Veronu, zajal demoralisovanou posádku a svázal v řetězy, jak to byl učinil s posádkou Milánskou.

Sever Itálie byl dobyt; Akvilea se vzdala, Venecie se podrobila.⁴⁰ Ale nemohlo se tehdy říci, jako za Napoleona, že Itálie se dobývá od severu. Bylo třeba počítati s Římem. Už Hannibal zakusil u Capue, jak v těch místech štěstěna jest vrtkava, a krátce před Konstantinem Severus II. a Galerius viděli, jak se jejich vojska rozrazila o Věčné Město, stejně silné svou zkušenou slávou jako dvojí hradbou zdí, které je chránily.

Konstantin se v každé příležitosti zachoval jako největší vojevůdcové všech dob, ale jeho malé vojsko bylo bez jakékoli pochyby velmi oslabeno těmito zuřivými boji.

Mohl se utábořiti na severu Itálie a čekat posil; volil však raději kráčet na Řím.⁴¹

A právě to byl vrchol neopatrnosti. Chtíti dobýti s ma-

lým vojskem 30.000 mužů města, jakým byl tehdy Řím, hájený novými hradbami Aurelianovými a posádkou více než sto tisíc mužů, hojně zásobený vším možným na dlouhé obléhání, vydržeti kromě toho v pusté krajině bez potravin a při tom obléhati nesmírné město s pluky dlouhými pochody utrmácenými, to by bylo bývalo čirým bláznovstvím, nepochopitelným u muže tak bystrozrakého a vše předem plánujícího, kdyby se to nemuselo vysvětliti důvěrou v Boha, který se mu projevil znamením velmi mocným jako jeho ochránce.

Konstantin se pustil vskutku na Řím, přes Venecii, Romagnu, Umbrii a Etrurii. Modena a ostatní města se mu samovolně poddala.⁴²

Táhna po silnici Flaminiově, vítěz přitrl co nejhbitěji k městu, ale s té strany, kde bylo nejproniknutelnější.⁴³ Laktancius nám vypravuje, že Konstantin byl přichystán na jakoukoliv událost,⁴⁴ a ač se vykládalo jinak toto místo, zdá se znamenati, když se vezme zřetel na přesvědčení Laktanciovo, že náš heroj očekával nějaké nové znamení, podle něhož by se rozhodl, kdy a kudy hnáti útokem.

Událost ta nedala na sebe čekat. Podle všeho, jak to vykládají učenci a důstojníci italští, kteří na místě studovali bitvu u Mostu Milviova, v říjnu roku 312, Konstantin se zastavil na výšině, na níž se dnes vypíná zámek Mal-Borghetto.⁴⁵ Tento vrch představuje důležitý strategický bod, protože jest na křižovatce, na níž si podávají ruce Via Flaminia a Tiberina s Via Clodia a Via Cassia.⁴⁶

Jeden bas-relief na vítězné bráně Konstantinově v Římě zobrazuje pád vojáků Maxenciových do Tibery, zatím co jejich nepřátelé zabírají Most Milviův; to jsou vojáci Konstantinovi. Aby přišli na most, museli jít po Via Cassia, která obtáčí bojiště a vzdaluje se zprvu od řeky k západu, zatím co velká ta bitva byla svedena podél Via Flaminia a Tibery.

Jest tedy dovoleno věřit, že Konstantin se zastavil se svým malým vojskem v uzlu cest právě zmíněných.

Zatím však v Římě již od několika dní dalo se cosi neméně překvapujícího než to, co právě popisujeme.

Všichni zástupci pohanství, nevědouce, že císař, ctitel slunce, stal se vojínem Kristovým, spikli se proti Maxenciovi. Tento, ač v opovržení u Římanů, že vyloupil město, měl všechny důvody, aby se dal obléhati. A právě toho se Konstantin bál. Hradby Aurelianovy byly nové, nezdolné, a za nimi nesmírné vojsko na Poli Martově, a rozložené po všech pevnostech těchto hradeb. Sama pláň přiléhala zády k starým zdem Servia Tullia se strany Kapitolia.⁴⁸

Maxencius se domníval, že se s dobrou potázel dav sestrojiti dřevěný most rovnoběžně s Mostem Milviovým. Oba mosty byly položeny v témže záhybu Tibery, kolmém na tok řeky. Byly tedy čelem obráceny k posicím, jež zaujímal postupně Konstantin na Mal-Borghetto a v Rudých Skalách.⁴⁹ Tyran Říma též všechno předem uvažoval a jen z opatrnosti nespojil obě poloviny mostu, na rychlo hozeného přes Tiberu, než jakýmisi železnými skobami, jež

by se snadně rozdělaly,⁵⁰ aby, až by jeho vojsko vyšlo z Říma, mohl most přetrhnouti a zůstat v městě v bezpečí.⁵¹ Ale Konstantin přicházel v hodinu osudnou pro Maxencia. Tento již od 26. října přerušil s lidem veškeré styky: opustil svůj palác a skryl se v soukromém domě se svou ženou a mladým synem,⁵² a tak jaksi sám vydal se v potupu, za níž veřejné stíhání nedává na sebe dlouho čekati. Šesté výročí jeho povýšení k hodnosti císařské (*dies natalis*) mělo býti slaveno 28. října 312.⁵³ Dostav se k moci skrze lid, nemohl mu odepřít jeho her, a to se rozumělo samo sebou, že jim musí býti přítoměn. Mělo mu býti při nich tleskáno, měl býti vyvoláván, měl mu býti vzdáván veřejný hold. Toho se nenadál, že by už v tento den Konstantin byl před branami Říma. A tento, plný naděje, dychtil jen po tom, jak nepřitele vydráždit k bitvě. To se mu však ukázalo býti najednou velmi těžkým oříškem. Měl se pustiti do dlouhého ochozu, který na délku šesti římských mil táhne se mezi Tiberou a řetězem souběžných vrchů, aby se dostal do záhybu Tibery, na němž byl zbudován Most Milviův? To by se hnal přímo ve zkázu. Bude-li však s bojem otálet, nebude mít vojsko za chvíli potravin v tomto pustém kraji, rodícím jen zimnice. Proto také, jaký byl asi jeho úžas, jenž však mu nijak nepřekážel, aby nedal svým vojákům ihned potřebné rozkazy, když uzřel, že vojsko Maxenciovo vychází po mostech a šikuje se podél Tibery k boji?⁵⁴

To se jistě něco vážného v městě přihodilo. Opravdu,

ten, který držel Řím ve své moci hrůzovládou, byl takřka z něho vyháněn hlasem lidu, senátem i věštbami pohan-
ských kněží. Sotva byl zpozorován v Cirku v císařské lóži,
lid pískal a pokřikoval: „Což Konstantin jest nepřemo-
žitelný?“ Zděsiv se, zavolal senatory, aby nahlédli do knih
Sibyllinských. Dostalo se mu obojetné a strašné odpo-
vědi: prý tentokráte nepřítel Říma jistě zahyne.⁵⁵ Pocítil
v té chvíli, že on jest tímto nepřítelem Říma?

Již několik dní kněží zpytovali budoucnost z vnitřností
zvířat, a ty rozněž odpovídaly nepříznivě. Jen proto od-
kládal a nevytrhl se silným svým vojskem do šírého pole,
kde už převážným počtem mohl doufati ve vítězství. A teď
lid, senát a svaté knihy, vše mluvilo proti němu, takže ne-
viděl jiného východiska nežli útočiti. Bylo však příliš pozdě,
aby se jeho voje mohly rozvinouti na volnějším prostranství.

Aurelius Victor, jenž byl prefektem Říma čtyřicet let
později, praví, že vojsko Maxenciovo nemohlo se dostat
za Rudé Skály (*Saxa Rubra*), jež se kupí asi devět mil
od Říma a šest nebo sedm (asi 3 naše malé míle) od Mostu
Milviova.⁵⁶ Tyto proslavené skály protínala soutěska *Pri-
ma Porta*. Na levo i na pravo od nich prostíraly se menší
pláně, na nichž se mohla jízda rozvinouti.⁵⁷ Pravou za-
bíral záhyb Tibery, levou obkličovaly pahrbky. Konstantin,
jenž postoupil až sem, zatarasil svého protivníka v Rudých
Skálách. V čele vojska Maxenciova nalézaly se nejlepší
pluky, utvořené z oněch pretoriánů, kteří se s ním zúčast-
ňovali všech jeho zločinů, a jimž nezbývalo, než buď s ním

zvíťeziti nebo zemřiti. Ale za nimi táhly zálohy Italské a Africké, a těm už na tom nezáleželo, aby se obětovaly za tyrana.⁵⁸ Vojsko tak veliké, a pořád bylo nuceno udržovati se v dlouhé pásce, neboť řádně sešikovati by se mohlo až za soutěskou Rudých Skal, v širém poli.⁵⁹

Konstantin udeřil na předvoj svou jízdou. Sám, oděn jsa v skvělé brnění, maje pancíř i štít bohatě zlacený, s přilbou, korunovanou blýskavým perlovým chocholem a posázenou drahými kameny, porážel nepřátele svým kopím.⁶⁰ Opatrnický nebyl nikdy, a pranic se nestaral o to, zda bude poznán; zdá se, že se ve všech svých bitvách řídil zásadou, že jeho osobní přítomnost ve vojsku jest nezbytna, aby demoralisoval nepřítele. Ale než se pustil do bitvy, nezapomněl poslati po Via Cassia silný oddíl, aby se zmocnil mostů,⁶¹ až všechno vojsko nepřátelské přejde, a jiné oddíly, jež zabraly návrší, rovnoběžně táhnoucí se podél Tibery.

Maxencius, nucen jsa opustiti Řím, neboť jeho pretoriáni již v něm nebyli a lid by ho byl rozsekal při prvním nezdaru, přešel po mostech se zadním vojem. Tu hlavní fronta i zadní řady octly se v poloze křídel,⁶² a střed nemohl nic dělati, neboť měl před sebou příkré skalnaté vrchy, obsazené vojáky Konstantinovými. Za těchto okolností snadno se domyslíme, že boj byl prudký a krátký. Pretoriáni byli na místě pobiti,⁶³ středu vojska Maxenciova zmocnila se panika, a v zmatku největším prchal k mostům. Už samým chvatem takové spousty do záhybu

Tibery museli se vojáci vrhati do řeky. A ke všemu neštěstí, poněvadž Most Milviův byl obsazen četami Konstantinovými, všechno množství utíkajících navalilo se na most dřevěný; a ten se pod nimi provalil, takže v pasti nastrojené nepříteli sami římsští uvázli.

S nimi i Maxencius byl stržen do proudu.⁶⁴ Nalezli ho pod městem v jedné zátoce Tibery, na hromadě mrtvol.

Bitva byla skončena v jednom dni, a celý Západ rázem dobyt, díky zázrakům, jež provázely příchod Konstantinův, a z nichž tento těžil nejen s obratností velikého vojevůdce, ale také s jistotou víry nově obráceného, jenž zvítězil Křížem a znakem Kristovým.

Tane nám na mysli podivuhodná freska, kreslená Raffaelem a malovaná Juliem Romanem pro Stanze Vatikánské.

Právě takto si může jen genius malby představovati srážku koní a lidí a pád porážených do proudu, zatím co Andělové přinášejí vítězství letíce nad novými křesťanskými korouhvemi.

Ale na tuto krásnou kompozici možno pohlížeti jen se stanoviska ryze uměleckého, neboť se skutečností historickou se neshoduje. Konstantin, jehož vidíme v popředí, v místě střetu nepřátelských sil, an poráží své nepřátele, bojoval podle všeho na opačné straně, na pláni, v místech, kde bylo třeba jeho přítomnosti, aby v čele své jízdy potřel pretoriány a jádro vojska Maxenciova. Co se týká křesťanských korouhví, nebyly snad představeny leč Kří-

žem;⁶⁵ dost možná, že i korouhvi v podobě kříže, ale tato korouhev jistě nenesla ani monogram Konstantinský, který byl vytvořen až r. 317, ani obrazy Césarů, synů Konstantinových, kteří byli k této císařské hodnosti povýšeni téhož data. Ony příznaky *Labara*⁶⁶ ještě chyběly. Učinili z nich prapor nové křesťanské dynastie, čímž se jí dostalo velkého lesku.⁶⁷ *Labarum* bylo zprvu výrazem oficiální vítězoslávy katolického císaře Západu. Ale všecek křesťanský Východ, i schismatický, se mu doporučil, protože bylo praporem dynastie Konstantinské, která otevřela cestu všem ostatním. Právě proto nebylo jen praporem Byzantska, ale též jiných říší, jako třeba Bulharů. Ale za Konstantina bylo výrazem triumfu katolicismu a dobylo mu Východu. Uchováváno v Cařihradě jako Palladium monarchie, nabylo později veliké důležitosti politické, protože bylo na počátku praporem první křesťanské dynastie.

V této rekonstituci historických fakt není nic, co by bylo na újmu dobrému jménu, pokud se týká správnosti a upřímnosti velikého církevního dějepisce, jímž byl Eusebius. Arcibí byl náchylen arianismu, ale to nebylo jeho chybou, že *Život Konstantinův*, který byl dokončen až po jeho smrti, byl retušován nějakým ariánským pokračovatelem kolem 348, za vlády Konstance II., knížete ariánského,⁶⁸ dědice Konstantina Velikého. Záleželo tehdy vládnoucímu knížeti na Východě na tom, aby zaštilil dobytí Cařihradu praporem katolického císaře Západu r. 324.

Prapor, který byl uchován v Cařihradě, stal se tak výrazem byzantské svrchovanosti.

Ale dobytí Říma Křížem až do té doby opovrhovaným, a znak Kristův, jímž se vyzdobilo vojsko jako legionářským symbolem, měly vyšší význam.⁶⁹ Vítězství, dobyté pod takovými auspiciemi, znamenalo triumf Církve a bylo počátkem vítězoslavného umění křesťanského.⁷⁰ Kříž a monogram staly se znaky vítězství.

Chyba, již se dopustil Maxencius tím, že vyšel z Říma, měla nesmírné následky. Konstantin, kdyby byl musel a mohl vzít město útokem, byl by býval památku svou poskrvnil římským vražděním jako Sylla. Ale tyran dal rozkaz svému vojsku, aby vyšlo z posvátného území městského, a sám šel za ním. Od té chvíle stal se oním nepřitelem Říma, o němž podle knih Sibyllinských mluvil Senát, a Konstantin se představil jako osvoboditel Věčného Města. Svedl na sebe všechna ta krásná jména, jimiž římský starověk rád poctíval své veliké vojevůdce: Zakladatel pokoje, Obnovitel Republiky, Zachránce Města a svobody, a brzy Osvoboditel římské říše. Doprovázely ho plesající bohyně Vítězství,⁷¹ a jejich kněžky přidružily se k jeho průvodu, oslavující jeho ctnosti a moc,⁷² když na zítří dne 29. října⁷³ konal svůj vjezd do Říma. Senát, vyšed mu vstříc, šel dobrovolně před jeho vozem, místo přemožených králů, kteří se nalézali obyčejně na tomto místě. Ulice se hemžily davem, a až se střech domů ozývalo se radostné volání.⁷⁴ Řím vycházel z hrozného tyranie. Při tom

se udál výjev, z něhož patrně, jak starověká ukrutnost blížila se hrůzám našich revolucí. Někdo, nabodnuv hlavu Maxenciovu na kopí, nosil ji okázale po městě, a lid zahrnoval ho úsměšky a škodolibými vtipy, jakoby to byla jeho hlava.⁷⁵

Konstantin zachovával hrdé vzezření Imperatora, jež mu bylo jako vrozeno, a lid mu nadšeně provolával slávu.

Nechal si podle obyčeje triumfů přiřknouti heroické sochy,⁷⁶ ale když Senát zamýšlel je věnovati jeho božství,⁷⁷ právě tak jako chrám mladého Romula, syna Maxenciova, jenž zemřel před válkou, Konstantin prohlásil svou víru v Kříž.⁷⁸

Nedopustil, aby se slavil ať jakýkoliv pohanský obřad v chrámě, který mu byl zasvěcen. Zrušil výnosy Maxenciovy,⁷⁹ potrestal smrtí udavače,⁸⁰ a statky jejich rozdělil těm, kteří o ně byli připraveni tyranem.⁸¹

Ve Městě i v Říši radost převládala nad kterýmkoliv jiným citem.

Vítěz vystrojil lidu Říma veliké slavnosti.⁸²

Hlavně Afrika, oloupená Maxenciem, oslavovala novou vládu. Město Cirta v Numidii (Konstantina), přijalo jméno císařovo, jež uchovalo do dnešního dne.⁸³ Rodině vítězově byl tam zbudován chrám (*Gens Flavia*). Nesměly se v něm nikdy slavit oběti pohanské.

Přeložil JOSEF FLORIAN.

POZNÁMKY

1 Nové kalendáře, jež svým původem spadají do výpravy Konstantinovy, počínají v měsíci září. Jsou to známé indikce Konstantinopolská a indikce císařská.

2 *Numism. Const.*, t. II, p. XXIX a XXX.

3 TOUTAIN, *Les cultes paiens dans l' Empire romain*, Paris, t. 1, p. 317 a následující.

4 JULIÁN, *Satyra na Cesary*. Edition Teubner, I, p. 431.

5 JULIÁN, *ibid.*, I, 431, 432.

6 Franz CUMONT, *La théologie solaire du Paganisme romain*. Mémoires des Savants, présentés a l' Académie. Paris, 1909.

7 EUSEBE, V. C., I, 16, et II, 51. Viz vypravování o apotheose Konstancia Chlora.

8 *Panégyr.*, VIII, C. XIV.

9 *Numism.*, *Const.*, t. III, p. 239.

10 *Panégyr.* IX, c. IV a *Panégyr.* X, c. XXI.

11 PICHON, *Les derniers écrivains profanes*, Paris, 1926, p. 107. -- SVATÝ JERONÝM, *Kronika*, rok 2352.

12 *Panégyr.*, X, c. XIV, XV, XVI.

13 EUSEBIUS, V. C., I, 28.

14 EUSEBIUS, *Církevní Dějiny*, X, IV, 16.

15 *Panegyrici Latini*, IX, c. XXV.

16 EUSEBIUS, *Církevní Dějiny*, IX, IX, 2.

17 A ty v téže době dávaly vyobrazovati na velkých zlatých medailích císaře Konstantína, vítězího s bohem Sluncem. *Numism. Const.*, t. II, p. 239.

18 EUSEBIUS, *Život Konstantinův*, I, 27.

19 DE LA VILLE-MIRMONT, *L' Astrologie chez les Gallo-Romains*. Paris, 1909.

20 PHILOSTORGES, *Církevní dějiny*, VI.

21 Kříž jest obyčejně nazýván *Immortale signum*.

22 LACTANCIUS, *De Mortibus Persecutorum*, cap. XLIV.

23 J. MAURICE *La véracité historique de Lactance*. Comp-

tes rendus de l' Académie des Inscriptions. *Bulletin*, 1908, p 146.

24 Existuje v nápisích monogram analogický, ale nikterak podobný. Kromě textu Lactanciova není než text svatého Paulina Nolanského (Zpěv XIX, V. 619—627), jenž popisuje náš monogram jako starý tajemný symbol, malovaný na posvátných nádobách (vásách) z doby pronásledování. Konstantina na to upozornil asi některý biskup z jeho okolí, jako odpovídající příkazu, jehož se mu dostalo ve snu. Pochopil obě jména Ježíše Krista (*coeleste signum*).

25 *Numismatique Constantinienne*, t. II, pp. 267—333.

26 EUMÉNES *Paneg.* IX, 5. — 23 legií, 16 auxilia, 11 numeri, 12 vexillationes, totiž 50.000 mužů skládalo okupační vojsko Galii, ale k tomu třeba připočísti vojáky pohraniční a pluky spojenců. Že v té době nebylo možno vzít s sebou z Galie všechny posádky, jest samozřejmo.

27 ZOSIMA, *Hist.*, II. 15; viz obraz okupačního vojska Galii v *Notitia dignitatum*, a Cagnat, *Dict. des A. Gr. et Rom*, tome II, p. 119.

28 *Paneg.*, X, c. XXIII.

29 *Paneg.*, IX, c. V.

30 EUSEBIUS, *Dějiny círk.*, VIII, 14. — *Vita Const.*, I, 35, — EUTROPIUS, *Brev.*, X, 4.

31 *Paneg.* X, c. XXI.

32 *Paneg.* IX, c. VII. a *Paneg.* X, c. XXII. *Apud Taurinos pugna gravior expectat.*

33 *Paneg.* X, c. XXIII.

34 *Paneg.* X, c. XXV.

35 *Paneg.* IX, c. VII a *Paneg.* X, c. c. XXIV, XXV.

36 *Paneg.* IX, c. VIII.

37 *Paneg.* X, c. XXV.

38 *Paneg.* IX, c. VIII.

39 *Paneg.* X, c. XXVI.

40 *Paneg.* X, c. XXVII.

41 ZOSIMA, *Hist.* II. 16.

42 *Paneg.* X, c. XXVIII.

43 DE BROGLIE, *L' Eglise et l' Empire Romain au IV. si-*

écle, t. I, p. 226. Barbari též tudy procházeli, ale když nebylo již vojska, aby hájilo města.

44 LAKTANCIUS, *D. M. P.*, XLIV. *Ad utrumque paratus*.

45 Při této příležitosti díky vzdávám Mgr. Biasiottimu, jenž mne provázel po tomto bojišti, a vyjadřuji lítost nad ztrátou Marucchiho. — Viz BIASIOTTI, *La Battaglia di Constantini a Saxa Rubra*. Rome, 28. října 1912 a GROSSI GONDI (týž předmět v *Littere Constantiniane*), práce, které ospravedlnily tyto závěrky.

46 Mapu bitvy najdete ve zmíněných brožurách; mapa italského generálního štábu naznačuje topografické podrobnosti bojiště.

47 *Bolletino di Archeologia Cristiana*. n^o k XVI stovýročí Konstantinovskému, Řím 1913, MONACI, *Campagne de Constantin en Italie*, a příloha 2.

48 Viz plán Císařského Říma té doby od M. BIGOTA.

49 MONACI, *La Battaglia a Saxa Rubra*, in *Dissertazioni della Pont. Acad. Romana di Archeol.*, serie II, tome VIII, p. 111.

50 ZOSIMA, *Hist.*, II, 16.

51 *Paneg.*, X, c. XXVII.

52 Tímto mladým synkem nebyl Romulus již mrtvý, jehož chrám byl po vítězství prisouzen Konstantinovi. — *Paneg.* IX, c. XVI a X, c. XVIII.

53 C. I. L., I, p. 252 a VIII, n° 9, p. 356: Kalendář Philocalův. — *Numism. Constant.*, I, p. LXXXV; medailky, ražené na památku těchto událostí.

54 AURELIUS VICTOR, *De Caesaribus*, 40.

55 LACTANCIUS, *D. M. P.*, XLIV.

56 AURELIUS VICTOR, *De Caesaribus*, 40.

57 ZOSIMA, II, 16, *in campo qui et late patet et equitationi est opportunus*, jak vidíme na mapě.

58 *Paneg.* IX, c. XVII.

59 ZOSIMA, *Hist.* II, 16.

60 *Paneg.* X, c. XXVII a XXXIII.

61 MONACI, *op. laud.*, *Acad. Pont.*, t. VIII.

62 *Paneg.*, X, c. XXVIII.

63 *Paneg.*, IX, c. 17.

64 *Paneg.*, IX, c. 17, a EUSEBIUS, *Dějiny Církevní*, IX, 6, 8.

65 Nad tímto míněním budou asi kroučiti hlavami někteří učenci, v jejichž myšlení přítomnost Labarum při dobytí Říma jest obvyklou tradicí. Ale není to můj objev, neboť první toto mínění vyjádřil sám Svätý Otec Pius X.

66 J. MAURICE, *Bulletin des Ant. de France*, 31. prosince 1904, p. 212. — *Num. Const.* t. II, p. 509.

67 J. MAURICE, *Bulletin des Ant. de France*, 31. prosince 1913. Pokračovatel ten upravoval kapitoly a libovolně je snad přestavoval, neboť musel doplňovati, co chybělo, a dávat do závorek.

68 SOCRATES, *Dějiny Církevní*, I, 2. — NICEPHOROS, *Dějiny Církevní*, VII, 29. V Cařihradě bylo možno viděti *Labarum* až do IX. století.

69 Papežové Sixtus V. a Pius V. pravili, že Konstantin byl *per Crucem Victor*, a Pius X. připojil se k tomuto názoru.

70 Louis BRÉHIER, *L'art chrétien*, Paris, 1918, pp. 7, 72, 76, 81, 97, 246, 250.

71 *Numism. Constant.*, I, p. 215, 287; t. II, p. 245. V těchto výrazech jsou nápisy na mincích.

72 *Ibid.*, p. 204.

73 *C. I. L.*, I, p. 397 a 405.

74 *Paneg.*, X, c. XXXI a IX, kap. XIX.

75 *Paneg.*, IX, c. XVIII.

76 *Dion*, 60, 23. — *Valerius Maximus*, 3, 11.

77 *Paneg.*, IX, c. XXV. — SCHULZE, *Die römische Bildsäule mit dem Kreuze*; *Zeitschrift für Kirchengeschichte*, Gotha, 1885, p. 343.

78 EUSEBIUS, *Dějiny Církevní*, IX, 9—12; a X, 4, 16. Kázání při zasvěcení Tyru r. 316.

79 *Codex Theodosiánský*, XV, 14 (1, 2, 4).

80 *Id.*, X, 8, 1.

81 *Id.*, X, 8, 1.

82 *Paneg.*, IX, c. 19, řeč pronesená r. 313.

83 Toto město Konstantinovo postavilo nedávno pomník svému heroovi, po němž má jméno.

A l f o n s P a q u e t

G E N E Z A R E T H

Z vlaku odjevšího z Haify hledí se jako z polotemné komory do pronikavě ozářené krajiny. Oslněné oko stěží rozezná opět předměty a lidi spolujedoucí. Oblaka sytého žlutého lesku silničního trůní v modru; v dálce jako vytržena stojí v ranním světle ušlechtilá homole hory Táboru. Blankytná trať kolejnic blyští se z nesmírné plochy jasnožlutě kvetoucích horčičných keřů. Vede středem silně zarostlých polí mimo skupiny starých hájových dubů, zůstává v dáli zalesněné řady pahorků, vede blízko dvorců nových osad, mimo muže pracující na poli, mimo palmové vrcholky, rovnající se koulím rozloženým v srpovité větve. Duní krátké železné mosty nad skalnatým řečištěm Jordanu.

Od staničního domku *Kinnerethského* schází se k jezeru. Motorový člun čeká v přístavišti. Jezero leží ve veliké míse s nízkými okraji; vzduch nad ním jest horký jako v tygliku tavící se ruda. Jízda málo ochlazuje. Tlukoť stroje a klábosení dvou žen, cestujících do Tiberiady do sirných lázní, jest jako malomocným vzpíráním se tichu a prostotě rozsáhlé nehnuté vody, kterou dokola obepínají popelavě šedé kopce jezera. Jest to kotlina spíše menší než Bo-

damského jezera, ale máme dojem, že jsme na širém moři. Žádné bárky, žádného člunu mimo náš není na vodách.

V dáli pozorovati malé mrtvé město na břehu. Za hodinu jsme tam. Viděti silné, z černých čedičů stavěné, římské věže Tiberiady; sestoupily poněkud do vody jako do koupele. Mezi skalninami vypálenými do šeda jako pemza klečí černě zakuklené pradleny. Chlapci se koupou se svými koni. Na přístavišti čekají v mihotajícím se poledním vedru staří, nudící se Židé, v dlouhých zimních kافتanech, člun. Ženy felachů v železně klapající obuvi, v hrubém modrém košilovém šatě, potkávají mne v úzkých, žhavých ulicích. Pohled proniká zahradní brankou do chodby klášterního domu, kde mniši ve svých těžkých, hnědých kutnách sedí u hrubého stolu a obědvají. Zde jest zahrada s náhrobními kameny a kvetoucími marhaníky. Mnoho nízkých domů, z načernalého kamene stavěných, má bíle omítané obruby a světlomodře malované okenní rámy; na jejich střechách schnou chomáčky trávy. Ve stínu leží žebrák na kamenech, mladý muž zpola vztyčený se zmrzačenýma nohama. Mouchy na jeho hnědé kůži lesknou se jako měděné knoflíky. Hlava s kovovým trpícím výrazem jest schýlena na bok.

Toto město, pokládané arabskými venkovany ještě dnes za sídlo knížete zloduchů, bylo před dvěma tisíci lety bydlíštěm židovského, s arabskými a plavými cizinci pómíchaného obyvatelstva, Židy opovrhovaného. Bylo tam usazeno od Římanů nad opuštěným pohřebišťem, dostalo

závodiště, vojenskou posádku a palác s obrazy zvířat. Pro jejich nesvatý květ se jim Mistr z Nazareta jako jiní Židé vyhýbal, ale kázával často blízko nich a nakonec prý se zde ukázal Petrovi při jeho zahrnutí ryb. Proto byl ten klášter zde na břehu zřízen. Většina měst u jezera, kde se udály spasné zázraky nového zákona, byla sídlem minejců, školy od rabínů nenávislně pronásledované, ježto popírala Thoru, popírala stvoření světa, Stvořitele a jeho anděly, zvala zemi říší zlého ducha a připouštěla Boha dobrého jen jako velmi vzdáleného krále bytí. Víra poražených. Která duše by se sama někdy nepřistihla při takových opovážlivých a zločinných nášeptech zoufalství a vzdoru! Ještě vracející se křižáci označili tento pruh Galilee příštím východiskem Antikristovým. Talmud, nesoucí zárodek této pověsti, tvrdí, že Messiáš nepřijde dříve, dokud nebude celý svět minejským a kouzly egyptskými naplněn; ostatně i Ježíš mu byl egyptským kouzelníkem. Ježíš z Nazareta vystoupil v tomto kraji za stavu hrozného vnitřního napětí. Vzrušující slovo proti Matce na svatbě v Káni! Ohněm nabitý klid, když zavřel ve sbornici knihu proroka Isaiáše, dal ji služebníkovi a řekl: Dnes se naplnilo Písmo to v uších vašich! Blahoslavenství na hoře, které znamenalo pro všechny zákonem ztrýzněné nové klima, jaro duše! Jest uzdravení větší víry? A jest nemoc větší víry? Ssutiny malého, s kletbou se světa zmizelého městečka Kafarnaum náležeji nyní řádu františkánskému a tvrdí se, že byly objeveny schody, které kdysi překročila noha Mi-

strova. Aby tyto kameny hlídal, smažil se jeden starý německý mnich mezi bodláčím zvýši muže tam ve společnosti supů, kolibříků a vysoko nad svými skrytými hnízdy zpívajících skřivanů. V městě Tiberiadě žije prauboze na sedm tisíc Židů, přitáhlých tam z Haliče a z Polska. Zástupy ruských poutníků táhnou na svých klopotných jar-ních poutích touto zemí. S chladnější vysočiny nazaret-ské sestupují zde u moře do očiště. Z nových přichozích usazují se jen mladí židovští rodáci v koutě *Kinnerethském* se svými domečky a chlévky, svými pšeničnými poli na návrší, s dvorcem a malou hospodářskou školou, se zahra-dami, pracně kamení zbavenými a chráněnými ploty z a-merických citlivek, s hezkým domem z Porýní přistěho-vaného osadníka, obklopeným zeleninovými záhony, který jest jako v Eifelu dvoupatrový a vystavěn z černého bah-níku, s bílými spárami a zelenými okenicemi. Těchto přis-těhovalců jest málo a jejich boj s půdou, kousičky polí a pustinami pokrytou, jest těžký. Přece však možná není marným.

Z města Tiberiady vede cesta k vroucím studnám kou-sek po okraji jezera mimo mnoho černých ssutin a roz-valinišť, čnějících ze země jako stopy zaniklých staveb. Bez zřejmého přístupu leží před skalní stěnou hory několik bí-lých, kostkovitých hrobových kaplí na svahu. Lázně jsou jen několik kroků od břehu. Koupelny tam, staré a zchá-tralé zdívo nad skalními prohlubněmi, žhoucím proudem naplněnými, jsou každému volny. Lázenští hosté z města

vyjíždívají sem z rána na vozíku. Jiní, putovavší ze vzdálených vesnic, táboří zde venku celé týdny se stany, dobyt看em a vozy. V slizkých potůčcích hrne se hnilobně páchnoucí, horká sirná voda do jezera. Ani stébélka se nerodí jí na blízku.

Hluboko ponořující lázeň, která jako kopřivová košile kůži obláčí a přece nitrně blaze působí v rozkošném zhnutí! Vytoužený odpočinek pod širým nebem, kde po lázni i ožehující dech větru ještě ochlazení přivívá, a sklenice jasné vody, nabrané z jezera, chuťná jako sám doušek života! Nic jiného zde nerozpřtluje pozornosti. Šlakoví zbaveno oddává se rozjímání nezkalené, čarovné modři jezera. A milostným kouzlem jata vidí duše náhle Jeho, an stojí v lodce na břehu, poněkud odlišen od naslouchajícího množství, jen prkna lodice a průhledná voda pod jeho nohama. A opět Jeho, když jako z vod vystoupí božstvo uprostřed množství, sběhnuvšího se ze vsí, chystá se vystoupiti na stráň, sedá si a mluví. Náhle se dostává pocit, jako by přetéčalo vše, co Jeho se týká, v jedinou, tisícero násobnou představu: v bouřlivé, na plechových nástrojích doprovázené písni Armády spásy; v bílé kolečko Hostie, přijaté v hluboké zbožnosti za nedělního rána v kostele se šveholicími vlašťovkami; mistrovskou rukou řezanou tvář gotického krucifixu; v posunek něžného, v květově červené roucho oděného kazatele na výšině německého lesnatého pohoří; černé na bílém novinové články kolem vánoc a velikonoc; plakáty amerických církev-

ních přednášek od ješitných řečníků ješitnému obecenstvu; osamělé knihy svatého Augustina, svatého Tomáše scholastika; zbožným ženám promluvené kázání mistra Eckerharda na dómě v Erfurtě; v střelnou modlitbu trestance v káznici; vzdychání dělníka pod věčně se vracejícím břemenem cihel; muka umělce, který dnes dokončil vznášející se zář zlatých paprsků kol hlavy Kristovy, aby zítra rozezlen zářící korunu opět vyškral a znova zoufal, že se mu podaří v tahy hlavy vše vložit. Všecko nadšení a všecko zdrcení, jehož schopna jest nahá duše vinou trýzněného člověka, všecka blahojímavost, již schopna jest skrytá duše knězova . . . Slyším tichý, věčný hluk světa kolem tohoto jména J E Ž Í Š jména mohutných rozměrů; zabránění ovzduší jeho vždy novým tisícerým zjevem; zlostné, zlobné vzpírání se světa; úžas odbojníků; hromobití starého Olympu; vítězný pochod Beránka, s modrou korouhví na kříži, zářícím světlem; svatební, s mystickými slastmi vytoužený příchod Ženichův; všecky zázraky Spasitelovy, jako věnec půvabných událostí, příslušných takové bytosti, která zástupy za sebou táhne, jako Syn a vyslanec Boží. Ach, že vše, co dýchá, nemohlo prožít život v té době, kdy on žil, a na tom místě, kde on chodil, aby ho největší pozoruhodnost vidělo! Byť to bylo i jako u Tomáše, jenž spíše schopen byl důtku milovaného Mistra snést, než nešťastnou nemožnost uvěření, dokud s plachou odvážností dvou prstů do rány od kopí nevnořil. Obrovsky vidíme ho zde vyniklého, milostný přízrak kraje,

který ze svého jasu ničeho nezachoval leč to jezero. V modrých lehkých obrysech stojí ta postava jako oblaka v jasnosti dne. Bez prášku, třpytíc se jako drahý kámen, leží ta plocha zde na nejnižším místě země u jeho nohou; jeho hlava ční do třetího nebe, jeho bytost jest nezměrná jako veškerenstvo hvězd. Jak dojemný jest tento chudý kraj zde ve svém vyprahlém horkém vymření a tichu, ve svém ohrazení zarudle žhoucím kruhem jezerního pohoří. Možná, že jeho vyprahlost se kdysi ohlašovala jako kosmická událost opětovnými léty nesmírného horka a špatných žní, nepokojem, potulkami a srážkami lidí, v obecné tísnivé předtuše těžké válečné doby a žízní po vysvobození ze zákona přírody. Tato kotlina zde jest jen obrazem celé země a osud zde zhynulých lidí jest osudem všech. V hořký pohár ze špatné pálené hlíny měnívá se někdy bohatá nádhera tohoto světa a přece jest z vod jeho života doušek tak sladký a čistý jako ta voda z jezera genzaretského čerpaná.

Svečeřuje se. První poryvy větru ženou se s výšin a vyrážejí z mé sklenice, až po okraj naplněné, vodu ve stříbrných kuličkách, které třpytně dokola na zem padají. Bárky z města poslané blíží se s šikmo skloněnými plachtami. Vstoupím, člun se smekne a drží se stále blízko při břehu. Po cestě na souši při vodě táhne zástup zaprášených, pestře oděných tuzemců s naloženými zvířaty. Na měkkém hřbetě půdy nad nimi leží jako světlý, táhnoucí, přeletavý oblak skupina hrobů, sněhobílým a blankytným

vápnem politých a zbarvených. Všecky jsou obráceny koso k okraji jezera, k jihu, jako podle skrytého kompasu, hlavami k Jerusalemu! Stádo černých koz pase se v tomto jasném, kamenném oblačnu tam nahoře v suchých stéblech.

Večer chodím dusným, teplým městem. Čekajíce bouři sedí lidé ve svých řasnatých nočních oblecích na sotva osvětlených ulicích. Pokojné sípavé volání hlasů; šmafhání měkko obutých nohou po kamení; chvějící se, stísněný, kovový zvuk hracího stroje; nedbalé hovory před kavárničkou; vysoko nad úzkými, prázdnými příbytky lidí hvězdy! Všecko jde pozdě spat. Po půlnoci náhle s výšin zahučí a rozpoutá se orkán. Ve dvorech vyje, lomcuje pevně zavřenými okny a rozduje jezero v širé ječení příboje. Když však vzejde ráno, jest město i jezero v chladném, zlatém klidu. Uprostřed bleskotajících a stříkajících vody stojím na lodi a vidím padati do vln větrem od břehu hnáného motýla. Mám u sebe dopis milovanou rukou psaný, ten vyndávám a trhám na kousíčky. Vylétá z mé ruky jako obětní let holubů, rozvíří se vysoko ve vzduchu a spouští se široko rozptýlen na blýštící se plochu.

Z autorovy PALESTINY, přeložil P. L. V.

ÚVOD

I. — „Stanoviti konkrétní zkušenost přírody soustavným uspořádáním pojmů, jež v nás vzbuzuje divadlo zjevů jakéhokoliv řádu: toť metafysika, a toť příliš dlouho zanedbávaný úkol, který se nám od nynějška vnucuje.“¹ Právě tomuto úkolu, vytčenému Dunanem, pokusili jsme se přinést svůj příspěvek v tomto pojednání o METAFYSICKÉ ARMATUŘE.*

Jak praví dále výborný ten myslitel: „K tomu, abychom splnili tento úkol, máme k ruce podivuhodné prostředky, jichž neměli staří“, objevy vědy, zdokonalení historie, tradici, obohacenou zkušeností věků, obzory a hloubky, odkryté křesťanstvím. A co činí tento úkol zároveň svůdným a zdrcujícím, toť nesmírná hojnost těchto bohatství, jež má naše myšlenka zpracovati a dáti do pořádku.

Protože Filosofie převádí všechno v myšlenku, všečen řád, zřízený Myšlenkou, musí nésti její otisk. Třeba tedy stanoviti transcendentní (nadsmyslný) Kanón (pravidlo), jenž vyplývá z podmínek našeho Myšlení.

Co se naskýtá myšlence jako nezávislé na jejím úkonu, odpovídá pojmu Reality.

Do této Reality uvádí se řád, když v ní odkrýváme známky, odpovídající různým částem transcendentního

*) Armatura: výstroj, výzbroj, zkruží, kování; obraz z budování železem a betonem.

Kanónu, vázané mezi sebou analogickými souvislostmi. Tento vzájemný vztah, tato jednotná spojitost ustavuje Armaturu, kolem níž naše myšlenka může spořádati poznatky naší zkušenosti. A tak se buduje stavba ideí, která představuje, jak proniká povšechnou Realitu lidská myšlenka.

II. — Ale neodvážili bychom se podniknouti toto pojednání o metafysické Armatuře, kdybychom nebyli již našli cestu tu hluboce raženou příliš málo známým filosofem, Hoené-em Wronskim,² který stanoviv určitě povahu základního vztahu mezi bytím a věděním, provedl pak genetickou dedukci Kanónu, nezbytného k zřízení naší Armatury. Tento filosofický Kanón Wronski nazval *Zákonom Stvoření Veškeré Reality*. Přijali jsme jej takový, jak jej ustavil, ale ne tak, abychom se nevynasnažili odvoditi si ho cestou rozdílnou: Tím nepravíme, že by naše důkaznost byla nad jeho, nebo že jsme se neutíkali k jeho dílům, ale nechtěli jsme přijati tohoto transcendentního pravidla, leč až je sami prozkoumáme, vyzkoušíme a si přisvojíme.

To nebylo jedinou pohnutkou, která nás přiměla k této cestě. Wronski přijal za východisko historický postup filosofické myšlenky, a svůj systém podal jako racionelní vyvrcholení velké německé školy, která vyšla z nauky Kantovy, a jejímiž představiteli byli tehdy Schelling a Hegel. Ale tuto genetickou dedukci svého Zákona Stvoření sestrojil tak, že dokazuje především, jak nezbytno jest připustiti pojem Absolutna hned do základu jakéhokoliv filosofování.

Postup Wronského jeví se nám vysoce racionální, ale relativistní směr, rozvinutý v druhé polovici XIX. století, zmařil pojem absolutna v očích mnohých lidí. Proto také pokusili jsme se ustaviti triadu, která slouží za základ jeho Zákonu Stvoření, postupem zpětným, opírajíce se o principy, jež všechny filosofické soustavy svorně uznávají: princip totožnosti (identity) a kontradikce a princip důvodu bytí. Stanovili jsme tuto triadickou soustavu, která spojuje bytí, vědění a konání, aniž jsme se dovolávali pojmu absolutna, ne-li jako stavu mezného. Pčinili jsme se, aby vynikla zřejmost význačných známek prvopočátečního vztahu mezi bytím a vědáním, a abychom ukázali, že obsahuje zárodky všech filosofických výkladů. (Kniha I. kapit. I.).

Potom jsme srovnávali konstitutivní Triadu, stanovenou Wronským a námi analysovanou, s rozličnými filosofickými hledisky, a zejména s ideovými proudy, jež se vyvinuly od smrti tohoto filosofa. Myslíme, že jsme dokázali, že triadická konstituce a Zákon Stvoření (neb filosofický Kanón), který z ní vyplývá, spojují nejprotivnější soudobé směry: neoscholasticismus a kantismus, intelektualismus a pragmatismus. V našich očích tato Triada a tento zákon naznačují cestu, již třeba sledovati, aby se rozřešily ontologické odpory a antinomie, jež překáží filosofické myšlenice. A tu jsme zkoumali zvenčí jako filosofický nástroj tuto Triadu, jejíž vnitřní zařízení, kolečka a ozubí, důkladně jsme si před tím prohlédli; a studium

různých funkcí Triady v synthese filosofických problémů vedlo nás skoro proti naší vůli k tomu, abychom načrtli předem význačné rysy Kanónu Wronského (Kn. I., kap. II.)

Na počátku vyvodili jsme z podmínek Myšlenky ustavující principy Reality a poznali jsme, že jsou nezbytně principy samé Myšlenky; k vůli kontrole pozorovali jsme Myšlenku, ona si staví proti sobě Realitu, a ověřili jsme si z tohoto nového hlediska jejich převod na totožné principy. — Pak jsme aplikovali tuto triadickou soustavu na různé vztahy, jimiž se Myšlenka spojuje s Realitou nebo se staví proti ní, a velké rozdělení Zákona stvoření rýsovalo se samo sebou. — Konečně tyto zkoušky nás přivedly ke studování vztahu relativity s absolutnem, jež jest osou triadické soustavy a důvodem její plodnosti (Kn. I. kap. III.).

Když jsme takto prokázali triadickou soustavu, vyloužili jsme Wronského Zákon Stvoření; podali jsme jej přesně, ale odvodili jsme jej cestou, která jest naší vlastní. Analysovali jsme podstatné známky a přednosti tohoto filosofického Kanónu, a naznačili úhrnem, kterak tvoří universální Architektoniku. (Kn. II.)

Tehdy, používše tohoto Kanónu jako osnovy, stanovili jsme ve vši neodvislosti od aplikací, jež s nimi učinil Wronski, naši metafysickou Armaturu. — Ustavila se čtyřmi systémy pojmů, jejichž souvislosti jsme určili. Tři první z těchto systémů jsou ustaveny Transcendentálami, Kategoriemi, a představivými Intuicemi (jež mají svůj pů-

vod v Kantových intuicích apriorních). Zvláště jsme šire pojednali o tomto třetím systému, protože odpovídá filosofickým pojmům, jež zůstaly ještě neurčité a často kontradiktorické. Určili jsme obsah těchto intuicí pomocí Kanónu Wronského. Čtvrtý systém, jenž stanovuje syntésu tří ostatních, shrnuje se v ideu Pokroku; ten nás vede ke třem ideím transcendentním, k nimž filosofická myšlenka nevyhnutelně dospívá; jsou to: Duše, Vesmír a Bůh. (Kn. III.) V některém pozdějším díle podle téhož Kanónu, pokusíme se o řešení vrcholných problémů, jimiž jsou Antinomie a Ideál pouhého Rozumu.

III. — Veškerá Filosofie vztahuje se na tři předměty: Realitu, předmět Metafysiky, Myšlenku, předmět transcendentální Filosofie, Kon, předmět Filosofie praktické. Ale jak praví p. Delbos, vnitřní spojitost těchto tří předmětů jeví se čím dále tím více, tou měrou, jak se rozvinuje myšlenka filosofická. V každé době uznával se jako základna vztah bytí a vědění, vztah, který má více nebo méně ráz konu. A k tomuto triadickému původu každého filosofického postupu hlásí se veliký počet vrstevníků, mezi nimiž mohli bychom uvésti Delbosa, Dunana, Hamelina.

Aby Metafysika nebyla prostě vědou apriorních podmínek poznání a konání, nebo pouhým seřadováním věd, aby dostihla Reality, která jest jejím předmětem, nestačí uznávati nerozlučnou vzájemnost bytí, vědění a konání; jest třeba vybaviti pojetí, jež podává tyto tři činitele, takovým způsobem, aby ať kterýkoliv z nich vyvolával oba

ostatní. — Kdyby se nám podařilo rozplést radikální zádrhmo, jež víže a drží stále při sobě bytí, vědění a kon, aniž kdy dopouští navzájem si je másti, Realita a Myšlenka, pocházejíce z téhož konu a sbíhajíce se k tomu, aby jej určily, nalézaly by se v přirozeném vztahu. *Metafysická Armatura shodná s transcendentálním Kanónem* vyjadřovala by opravdu ustavení Reality. Filosofie domohla by se své definitivní metody; neboť z ustavujících principů, společných bytí, vědění a konání, vyplynuly by způsobem jaksi automatickým transcendentální Kanón, metafysická Armatura, a konečně Architektonika Myšlenky a Reality.

Tato metoda, již Wronski nazval *genetickou*, a již hleděl využiti, zdá se nám přese vše nedostupným ideálem, protože nemůžeme objasniť plně vniterný vztah bytí, vědění a konání. Přes to triadické pojetí Wronského a jeho Zákon Stvoření zdá se nám přibližovati se k tomuto ideálu, jak jen tomu dovoluje naše nynější mentalita; a právě proto jsme obojí přijali.

Kdyby genetická metoda byla dokonalá, pojetí Reality Myšlenkou vyjadřovalo by věrně samu povahu Reality; avšak my nemůžeme proniknouti úplně složení principů, z nichž vychází sama naše myšlenka, a proto při přímém dokazování, jež dedukuje z jejich podstatných znaků nové poznatky Filosofie, zbývají námitky, jež třeba překonávati dokazováním nepřímým. Právě za tím účelem, abychom odklidili tyto námitky, opřeli jsme triadickou sou-

stavu o nepřímé dokazování. Táž nezbytnost na nás nalehne i při rozvinování poznatků, které tvoří metafysickou Armaturu. Ale námitky berou na se formu Antinomií; a pro jejich hojnost museli jsme jejich studium ponechat do díla pozdějšího, jež bude doplňkem metafysické Armatury.

IV. — Soudobá filosofie vzdálila se od soustavných koncepcí, protože přiznala celkové Realitě povahu po výtce konkrétní a živoucí, jako by nebylo možno sevřít ji žádnou sítí abstrakce. Proto také dali jsme jméno *Armatura* naší systematické konstrukci, abychom dobře vyznačili, že, má-li Metafysika předmětem samu povahu Reality, její dílo nemůže dosáhnouti přiměřeného, úplného, ve všem shodného výrazu tohoto předmětu, nýbrž může toliko vybavit v ní abstraktní řád, požadovaný každým soudným převáděním konkrétna, zároveň jednoho a rozličného.

Každý systém svou abstraktní povahou obsahuje tedy nevyhnutelně něco umělého. Ale vzdáti se pod touto záminkou a nepokoušeti se vyjádřiti Realitu nějakou syntésou koncepcí, tu bychom znehodnotili úkol Filosofie, jímž jest uvést v souhlas Myšlenku a Realitu; tu bychom odsoudili Filosofii k jalovým deklamacím, matným odleskům jakési poesie, zbavené svých křídel.

Třeba tedy vybrati si mezi episodickým vyvoláváním života této Reality, a jejím zasazením do pochopitelných schemat, jež nám nezjevují její strukturu než tím, že ji roz-

kládají. Mythy a Umění jsou jako sugestivní náčrtky konkrétní a živoucí jednoty, ale nedávají z ní poznati než jisté hry výrazové. Věda přibližuje se k této Realitě, sestrojíc v ní geometrické průřezy, znamenáné mezi sebou vztahem jedněch k druhým. Posláním Metafysiky jest sestrojiti vnitřní, duchovní syntesu všech těchto vědeckých a estetických postřehů, a stanoviti nejpřiměřenější armaturu, jež by byla v podstatě lidského vědění tím, čím jest kostra živoucího organismu: totiž jeho modelem.

Jestli živý a hyperkonkrétní ráz celkové Reality dovoluje aplikovati na ni nejrůznější metafysické systémy, všechny tyto systémy nejsou stejné ceny. Příliš snadno se říká, že v Metafysice možno viděti, co kdo chce. Kdo takto smýšlí, podává důkaz hluboké filosofické nezkušenosti. V Metafysice nesmí se viděti, *co kdo chce*, ale *co kdo může*. Hlavní nesnáz působí to, že jest velmi těžko najíti si plodné cesty skrze nerozmotatelnou spleť tohoto bujného panenského hvozdu, a nedati se svést na bludná scestí zrcadlivým leskem ideí, drahokamů, z nichž každý obráží celinkou Realitu. — Volno jest anatomovi konati sebe fantastičtější řezy; většina těchto řezů málo mu poví; jen některé z nich mu zjeví důležité rysy struktury, a dají mu uhodnouti, co neukazují.

Úkolem Filosofie jest podstatně to, aby rozeznávala mezi syntesami Vědy a Umění, a aby vybavila v lůně poznatků smyslu obecného systém, který by byl opěrou všem ostatním, slovem, aby sestrojila metafysickou Armaturu.

Jestliže jest zakázáno naší myšlence oživit Homunkula, jež nosí ve svém lůně a jenž obráží v ní Vesmír, může aspoň vztýčit sochu k jeho obrazu. A aby ztvárnila tento obraz, jest jí třeba nějaké armatury. Bude vždy umělou tato armatura, ale může být čím dále tím méně umělou, a to podle toho, čím řezy budou přesnější, a čím lépe bude upraveno jejich seřadění.

Armaturu lze tedy do neurčita zdokonalovati. Transcendentální Kanón, upravený na samé Myšlence, bude pevnější a určitější ve svých hlavních liniích, ale bude se moci nuancovati v podrobnostech. Zdá se nám, že takový, jak nám jej podává Wronski, stačí ještě na dlouho, aby se na něm filosofie šíře rozvíjela.

Na Armatuře, kterou jsme stanovili, znalosti obecného smyslu musejí se vzít v souhru, aby utvořily látku sochy, postavené lidskou myšlenkou; zákony Vědy budou kreslit její profil, výtvary Umění doplní model, plody Morálky upevní její výraz. Umění, Věda, Morálka, obecný smysl a Metafysika pronikají se takto vnitřně, a jen jejich spojením dostaneme obraz této živoucí Reality. Ale tento obraz zůstává oddělen od života propastí antinomií; a třeba božské jiskry, aby byl oživen. Abychom vyvolali tuto jiskru, nesmí se pustiti se zřetele, že Filosofie jest hledáním Moudrosti, která jest zároveň naukou a kulturou. Její didaktický výklad není než jakýmsi regulativem životního rytmu Myšlenky, kterým má v ní vzklíčiti Realita.

Entity, jež tvoří útek a pásmo nějakého filosofického

spisu, jsou prosté význačné rysy, jež vyvolávají vzhledy Reality podle nějakého nutného řádu, abychom se vyvarovali divagací myšlenky: ony toliko vedou a podněcují myslivou činnost. Jest tedy třeba čísti mezi řádky, znovu vytvořiti v sobě systém, který se vám tu podává, a bez ustání si připomínati, že „litera zabíjí a duch obživuje“.

POZNÁMKY

1. Dunan: *Les deux idéalismes*, p. 195—197.

2. Hoené Wronski (1778—1853), polský filosof matematik. Skoro všechna jeho díla jsou sepsána ve francčině: některá byla uveřejněna po jeho smrti. Jejich soubor skoro úplný nalézá se v Polské Knihovně (la Bibliothèque Polonaise, 6 quai d' Anjou Paris). Pařížská Národní Bibliotheka má jich většinu. Takovéto jsou tituly a signatury nejdůležitějších filosofických děl Wronského:

Prolégomènes du Messianisme (Destin de la France, de l' Allemagne et de la Russie) (1842—1843) — 8° R. 54—157.

Réforme du Savoir Humain (1847—1848) — 4° R. 6312—6313—6314.

Apodictique messianique (1876). -- fol. R. 1.

Développement de la philosophie absolue (1878) — fol. R. 120.

Nomothétique messianique fol. R. 63.

Zákon Stvoření jest vyložen Wronským: 1° methodou euristickou (Réforme du Savoir T I p. 45 à 63) skoro doslovně uvedenou v la Nomothétique (p. 114 à 130); methodou genetickou v l' Apodictique (p. 5 à 14), s pokračováním v Nomothétice (p. 9 à 24): tento 2°. výklad jest nedokončený; 3° stručně jen v Nomothetice (p. 75 à 79).

A L F R E D P O L G A R :

ŠKOLSKÉ POJEDNÁNÍ

„Ze všech statků život není nejvyšší.“

Dějiny a obzvláště dějiny přítomnosti, jichž jsme žel bezprostředně účastni, ukazují na vznešených příkladech, že nic není krásnějšího, nežli umřítí, aby druzí mohli žítí.

Králové, jejichž vrcholné období by nyní přec mohlo býti za námi, dávali ústy učitelů a básníků co nejdůtklivěji lidu hlásati, že prý se musí stát potěšením umíratí, aby se králové ze svého života mohli veseliti. Smrt pro vlast v odborných kruzích vojenských a jim příbuzných od počátku starověku (asi 1104 př. Kr.) platí za sladkou. Sociální bojovník umírá, aby se jeho soudruhům lépe vedlo, včerejší pokolení zmíralo, aby dnešní žilo, dnešní umírá, aby zítřejší mělo lepší život, zítřejší, dá-li co na

svou pověst, bude se musít pozítřímu stejně zavděčiti. Neboť obzvláště rádo se umírá pro tak zvané vnuky. Je to, jinak vyjádřeno, nejsvětějším úkolem každé přítomnosti, k vůli budoucnosti spáchat na sobě sebevraždu. Fatální jest, že vnukové po oběti svých předků mají jakousi jizvu. Neboť jakmile se vnuk jednou objevil, jest již také virtuálním dědečkem, a jako takovému připadne zase jemu krásná povinnost, obětovati se pro blaho svého vnuka. Rovněž jako budoucnost, je-li tu již jednou, je tu přítomností, v kteréžto vlastnosti jest jí k vůli budoucnosti strpěti muka i smrt. Tak se sluší na pořádnou přítomnost.

Každé pokolení slyší, sotva jen může slyšeti, hlas: Obětuj se pro pokolení nejbližší přístí. Až doposud — jakkoli pozorně jsme sledovali přednášky učitelů dějin — nenarazili jsme ještě na žádnou generaci, která by konečně shrábla zisk z tohoto postupného řetězového obchodu pokolení obětovnou smrtí. Sotva že se jedna usadila, aby pozřela své předky, kteří se pro ni dali usmažiti, sama byla vyžádána pro kuchyni vnuků a nemohla

nic jiného činit, než, zpívajíc obětní písně, položit se na rošt. V důsledku toho s předposlední generací věčnost přestane; neboť jaký jen smysl měla by ještě generace poslední, když po ní již nepříjde žádná, k vůli níž by směla zahynouti? Jest velmi udivující, že Písmo vypráví, že Bůh prý vdechl člověku život. Neboť smíme-li věřit vůdcům lidstva, jeho hrdinům, zakladatelům a popoháněčům, stvořil Bůh člověka jenom k tomu, aby pro něco umíral. Umírání jest hlavní účel jeho zdejšího bytí a život pouze vynalezen, aby tu přec něco bylo, co by umíralo. Život zdá se být do jisté míry nutným zlem, které se trpí jen jako předpoklad smrti — bez něhož se žel ani milý Pán Bůh nemohl obejít.

Právě tak hltavá jako vnuk jest: idea. V obdobích vysoké konjunktury mravní umírá na ideu mnohem více lidí, než na tuberkulosu nebo na zkornatění tepen. Poněvadž idea smysly není postřehnutelna, dělají se její otisky — z kovu nebo ze dřeva, z látky nebo z hlíny nebo z tiskařské černi a papíru — a přinášejí se jí lidské oběti. Bez nich idea není řádnou ideou a nikdy také s těmi,

kterí ji mají, nežertovala. Jenom idea, která se umyla v krvi, jest ideou čistou. A učí-li se, že „kulturou“ lidské oběti prý byly odstraněny, pak je to vychovatelská lest, neboť modly, které ona zavedla, vypijí více krve, nežli jí vypili něžný Huclipucli nebo milosrdný Moloch ve svých nejžízlivějších obdobích. Jenom obřady, rítus a modlitebné texty jsou jiné. Jinak je tomu teď právě tak, jako kdysi, na porážku jako na šibenici, být upálen jako zastřelen, pěšky jako za vozem.

Aby také ty tvrdohlavé a zarputilé chlapy, kteří nechtějí nahlédnouti, že by pro člověka řádně žijícího musilo být právě rozkoší umíratí, aby druzí mohli žítí nebo aby idea nabyla krvavé průbojnosti, nuže, aby též takové chlapce naučili moreům i mortesům, k tomu jsou tu básníci. Oni jsou vyvolávači, „rekomandéři“, jak se říká ve vídeňském Prátru, před branami smrti, a jejich „raďte vstoupit!“ má váhavcům rozkývati hnáty. Jsou animíry pro rekovné umírání a jako takoví za války i revoluce pomáhají silně zvýšiti obrát. Naši dnové osvobození lidstva a slávy ducha nemohou přiro-

zeně odbýti úzkostného křiku tvorů pozvaných k obětovné smrti prostým „kuš!“ — jako to činila barbarská minulost — nýbrž musejí lidem nějak duševně ospravedlniti tu svízel, nechat si do břicha vraziti nůž nebo obrati se oprátkou o dech. Viděl jsem kus od mladého básníka, kde poctivá úzkost před smrtí a podivuhodná vůle k životu osmi na šibenici odsouzených válečných buřičů tak byla ohlušena několika abstrakty o holé uši jim otloukanými, že v zápětí na to utvořili skupinu od režiséra nádherně uspořádanou, a šestnáct paží rovně vedle sebe vztyčených vzdávalo slávu smrti. V mnohem lepším postoji, mnohem duchaplněji a gentlemanštěji nežli Ježíš, jenž přece plakal krvavé slzy a na kříži zastenal „Proč jsi mne opustil?!“

V těch obrazech, jimiž je tvorstvo strhováno k mučednictví, zlo jest vždycky míněno hmotně, dobro vždycky obrazně. Požadovaná strast jest vždycky konkrétní, slíbená odměna vždy abstraktní. Ještě nikdy verbíř mučedníků nežádal na uchazečích, aby obrazně umírali proto, aby skutečně žili. Stále jen obráceně. Útraty je nutno složit v

ryzí krvi, úrok se dostává ve valutě frází, která je kryta vzduchem. Kříž je vždycky pravda, zmrtvýchvstání vždycky legenda. Muka vždycky doslovná, blaženost vždycky obrazná. Srdce, jemuž kyne obšťastnění skrze oběť, jest alegorie, symbol, obraz — srdce, které je drásáno, jest anatomická skutečnost, sval v přední části dutiny hrudní, který spočívá na bránici.

V této strašlivě zpohlavkované a následkem toho nadulé době, představované právě takovou literaturou, každý žijící jest podezřelý. Proč ještě pro někoho nebo pro něco neumřel? Nač čeká? Má přece na vybranou oltářů, na nichž se může obětovati, jako nikdy dosud. A patří k tomu již pořádně ucpaný zvukovod, odolati všemu bubnování reklamy, které tropí vnukové a idee pro nejvyšší výnosnou, skvěle se úrokující obětovnou smrt. Každý dost dobrý časopis ti to dvakrát denně vypočítává, že všeobecné blaho vychází jen jako úhrn osobních nepříjemností, každý oprávněný světa říká, aby sis dal vbodnouti nebo vstřeliti díru do břicha, které máš přece jen jedno, ve prospěch nějaké věci. Od-

hod svůj život pro bratra, jako bratr odhazuje svůj pro tebe. Tak jste nic neudělali a jste se vším hotovi. Neslyšíš hlasy vůdců, osvoboditelů, vykupitelů, které sborem na podiv mnohozvukým tebe prosí: „Člověče, zdechni! Nebude to na škodu druhým!“?

Špatně to stojí v těchto dnech rádoobětovné, budoucnost připravující lásky se skupinou jednotlivců, již by vlastně ve svobodném státě také mělo být zajištěno vyznávání a uplatňování svého mínění: se skupinou nepřátel lidí. Jak se má uhájiti takový jakýsi ubožák — jemuž čerta záleží na osudu bytosti, které po padesáti letech budou jísti, trávit, se svými nebo cizími ženami spáti, knihy básniti nebo smoliti a pro vnuky a idee rozsekávat se nechávat — jak se má uhájiti takový jakýsi ubožák proti smečce přátel lidstva, která jej chce naprosto donutiti, aby žil a umíral proti své svaté nevěře v lidstvo? Co si počne, aby poctivým zůstal, takový poctivý muž, který, byť by si svého života nijak zvlášť vysoko necenil, přece si ho necení ani o atom méně než to živectvo, které přijde

po něm? Jemuž nejde na rozum, že pro potomka, který bude právě takovým oslem, darebou, nevědomcem a ve tmách tápajícím, jako on, má se odřici krátké, přeludné líbeznoti svého snu zdejšího bytí? Jenž nechce viděti pozemské své poslání v tom, aby byl zpracován jako kousíček trusu do toho hnojiště, které mrví pole budoucnosti? Jemu jsou vlastní mozek a oko a ucho a život svatý jako zázrak jemu samému svěřený, nejvyš podivuhodný. A jeho srdce lpí na vlastním srdci.

Tvrdé časy pro nepřátele lidstva. Ale také dobré, výtečné časy pro ně!

Z němčiny přeložil SAMUEL VERNER.

ZPRÁVA PRO AKADEMII

Vysocí pánové z akademie!

Dostalo se mi od Vás cti, že jste mne vyzvali, bych podal akademii zprávu o svém dřívějším životě jako opice.

V tomto smyslu nemohu bohužel vyzvání vyhověti. Téměř již pět let mne dělí od mého opičáctví, doba podle kalendáře možná krátká, ale nekonečně dlouhá, aby se tryskem proběhla tak, jak já to učinil, tu a tam provázen výtečnými lidmi, radami, pochvalou a orchestrální hudbou, v základě však sám, protože všeliký doprovod se držel, ať zůstanu při obraze, daleko od ohrady. Tento úspěch by byl nemožný, kdybych byl svévolně chtěl lpěti na svém původu, na vzpomínkách z mládí. Právě vzdát se všeliké svévole, to byl nejvyšší příkaz, který jsem si uložil; já, svobodný opičák, jsem se podrobil tomuto jhu. Tím však se mi uzavíraly vzpomínky se své strany víc a víc. Byl-li mi zprvu návrat, kdyby bývali lidé chtěli, otevřen na celou bránu, již nebe nad zemí tvoří, snižoval se a sůžoval víc a víc s mým vývojem, popoháněným bičem; cítil jsem se spokojenějším a uzavřenějším v lidském světě; bouře, která za mnou fučela z mé minulosti, se mírnila; dnes jest to jen vánek, který mi

chladí paty; a ta díra v dálce, kterou přichází a kterou já jsem kdysi přišel, se tak zmenšila, že kdyby mně vůbec síly a vůle dostačovaly, abych až tam nazpět doběhl, musil bych si kůži stěla sedřít, abych prolezl. Otevřeně řečeno, jakkoliv rád i obrazy volívám pro tyto věci, otevřeně řečeno: Vaše opičáctví, pánové, pokud máte něco takového za sebou, nemůže Vám být vzdálenějším než mně mé. Na patě však lehtá každého, kdo zde po zemi jde: malého šimpanze jako velikého Achilla.

V nejomezenějším smyslu však mohu přece asi Váš dotaz zodpovědět a činím to dokonce s velikou radostí. První, čemu jsem se učil, bylo: plácnout rukou, plácnutí značí otevřenost; i když dnes, kdy jsem na vrcholu své dráhy, může k tomu prvnímu plácnutí přistoupiti též otevřené slovo. Pro akademii to nic podstatně nového nepřinese a daleko to zůstane za tím, čeho bylo ode mne žádáno a čeho při nejlepší vůli povědět nemohu — stále však ať to ukazuje směrnici, po které jsem se já, bývalý opičák, vedral do světa lidí a pevně se tam usadil. Avšak ani tu drobnost, jež následuje, bych pevně nemohl vyprávět, kdybych si nebyl plně jist a kdyby se mé postavení na všech velikých varieté-jevištích civilisovaného světa až neochvějně nebylo upevnilo:

Pocházím ze Zlatého pobřeží. O tom, jak jsem byl chycen, jsem odkázán na cizí zprávy. Lovecká výprava firmy Hagenbeckovy — s vůdcem jsem

ostatně od té doby už mnohou dobrou sklenku červeného vína vyprázdnil — ležela na břehu v křoví na číhané, když jsem večer uprostřed hejna běžel k napajedlu. Stříleli, já jediný byl zasažen, dostal jsem dvě rány.

Jednu do líce, ta byla lehká, zanechala však velikou, holou, rudou jízvu, která mi přinesla protivné, naprosto nevhodné, formálně opicí vymyšlené jméno: „Rudý petr“, jako bych se lišil od nedávno poslého, tu a tam známého, cvičeného opičáka „Petra“, jen tou rudou skvrnou na tváři. To jen mimochodem.

Druhá rána mne zasáhla pod kyčli. Ta byla těžká, ta to zavinila, že ještě dnes pokulhávám. Posledně jsem četl v článku jednoho z deseti tisíc ztřeštěných chrtů, kteří si v časopisech na mně vylévají: že prý má opičí povaha není ještě zcela potlačena, důkazem toho prý jest, že když přijdou návštěvníci, se zálibou stahuju kalhoty, abych ukázal místo, kam ta rána vnikla. Tomu chlapovi by měl být kašdičský prst jeho píšící ruky zvláště ustřelen. Já, já si smím své kalhoty vysvléct, před kým se mi zalíbí; neuvidí se tam nic než pečlivě pěstěná kůže a jízva po — volme zde za jistým účelem určité slovo, jemuž však nebuď špatně porozuměno — jízva po zločinné ráně. Všecko jest na bíledni, nic nelze skrývat; přijde-li na pravdu, odhazuje každý velkodušník své velejemné způsoby. Když by však naproti tomu onen písal svlekl kalhoty, až by přišla

návštěva, vyhlíželo by to ovšem jinak a já to stavím jako znamení rozumu, že to neučiní. Potom však ať mi dá se svým jemnocítem pokoj!

Po oněch ranách jsem procítl — a zde se počíná ponenáhlu má vlastní paměť — v kleci mezípalubí Hagenbeckova parníku. Nebyla to žádná mřížovaná čtyřstěnná klec, daleko spíše jen tři stěny připevněné na bedně, ta bedna tedy byla čtvrtou stěnou. Celé to bylo příliš nízké, aby se mohlo zpřímastát, a příliš úzké, aby se mohlo usednout. Dřepěl jsem tedy na ohnutých, věčně se třesoucích kolennou; a že jsem nechtěl zprvu asi nikoho vidět a stále být ve tmě, byl jsem obrácen k bedně, zatím co se mi vzadu tyče mřížoví zařezaly do masa. Takovéto opatření divokých zvířat se pokládá v prvních dnech za užitečné a ani já nemohu dnes podle své zkušenosti popřít, že v lidském smyslu by tomu tak opravdu nebylo.

Na to však jsem tehdy nemyslel. Byl jsem po prvé ve svém životě bez volného východu; aspoň dopředu to nešlo, přímo přede mnou byla bedna, prkno pevně k prknu přiraženo. Mezi prkny probíhala sice štěrbina, jižto jsem pozdravil, ponejprv ji objevil, šťastným vytím nerozumu, ta však nestačila ani zdaleka, abych jí ocas prostrčil, a nebylo jí možno veškerou opičí silou rozšířit.

Tropil prý jsem, jak mi později pověděli, neobvyčejně málo povyku, z čehož se usuzovalo, že buď brzy pojdu, nebo podaří-li se mi první kritickou

dobu přečkat, budu se velmi dobře hodit k cvičení. Přežil jsem tuto dobu. Tlumené vzlyky, bolestné hledání blech, znavené lízání kokosového ořechu, otloukání bednové stěny lebkou, vyplazování jazyka, přišel-li mi někdo na blízko, — to byla první zaměstnání v novém životě. Ve všem tom však přece jen jeden pocit: žádného úniku. Mohu ovšem to, co jsem tehdy jako opice cítil, dnes jen lidskými slovy naznačit, a podle toho to také skresluji, ale i když nemohu už staré opičí pravdy vystihnout, ve směru mého líčení jest, o tom není žádné pochyby.

Měl jsem přece dosud tak mnoho volných cest, a nyní už žádnou. Zaběhl jsem. Kdyby mne byli přibíli, má touha po volném rozběhu nebyla by se tím zmenšila. Proč to? Rozškrab si maso mezi nehty na nohou, důvodu nenalezneš. Tlač se vzadu na mřížové tyče, až tě skorem rozpoltí, důvodu nenalezneš. Neměl jsem žádného východu, musil jsem si jej však zjednat, protože bez něho jsem nemohl žít. Stále na této stěně bedny — bez odporu bych byl zcepeněl. Avšak opice náležejí u Hagenbecka k stěně bedny — nuže tak jsem přestal být opicí. Jasný, krásný pochod myšlenek, který jsem snad nějak břichem vymyslel, neboť opice myslí břichem.

Mám obavu, že mi nebude přesně rozuměno, co tím východem myslím. Užívám toho slova v jeho nejobyčejnějším a nejplnějším smyslu. Úmyslně neříkám svoboda. Nemíním toho velikého pocitu svobody na vše strany. Jako opice jsem to možná znal

a poznal jsem lidi, kteří po tom touží. Co však mne se týče, nebažil jsem po svobodě ni tehdy ni dnes. Mimochodem: se svobodou se zklameš mezi lidmi velmi často. A jako se počítá svoboda k nejvznešenějším pocitům, tak i příslušný klam jest z nejvznešenějších. Často jsem vídal ve varietech, než jsem vystoupil, nějakou dvojici umělců nahoře u stropu na závěsné hrazdě rejdit. Vyšvihovali se, houpali se, skákali, vznášeli se druh druhu do náručí, jeden nesl druhého za vlasy v zubech. „I to jest lidská svoboda“, myslil jsem si, „samovládný pohyb“. Ó potupo svaté přirozenosti! Žádná stavba by neobstála při smíchu opic, když by to spatřily.

Nikoliv, svobodu jsem nechtěl. Jen volný východ, na pravo, na levo, kamkoliv; nečinil jsem žádných jiných požadavků; i když by ten východ byl klamem; ten požadavek byl malý, zklamání by nebylo větší. Dostat se dál, dostat se dál! Jen nestát se zdviženým a pažema přitlačen na stěnu bedny.

Dnes vidím jasně: bez naprostého vnitřního pokoje bych býval nikdy neunikl. A opravdu, za všechno, čím jsem se stal, děkuji asi pokoji, který mne tam na lodi po prvních dnech pojal. Avšak i lidem na lodi jsem rovněž děkoval za pokoj.

Jsou to přese vše dobří lidé. Rád si vzpomínám ještě dnes na zvuk jejich těžkých kroků, který se tehdy v mém polospánku ozýval. Měli v obyčeji všeho nesmírně pomalu se chápat. Chtěli si některý protřít oči, zdvihal ruku jako závěsné závaží.

Žerty dělali hrubé, ale srdečné. Jejich smích byl smísen s kašláním, nebezpečně sice znějícím, ale nic neznamenaajícím. Stále měli v ústech něco na vyplivnutí a bylo jim lhostejno, kam vyplivli. Stále naříkali, že mé blechy na ně přeskakují, přes to však nebyli na mne proto nikdy vážně zlí; věděli totiž, že se v mé kožešině blechám daří a že jsou to skokani; tím se spokojovali. Když neměli služby, usedlo si jich leckdy několik do půlkruhu kolem mne; skorem ani nemluvili, nýbrž povrkovali jen na sebe; kouřili dýmky, natažení na bednách; tloukli se do kolen, jakmile jsem se dosti málo pohnul; a tu a tam vzal některý hůl a lehtal mne tam, kde mi to bylo příjemné. Kdybych byl dnes pozván, abych s tou lodí jel, najisto bych to pozvání odmítl, avšak stejně jest jisto, že to nejsou jen ošklivé vzpomínky, jichž jsem v tom mezípalubí mohl zakoušet.

Pokoj, jehož jsem v kruhu těchto lidí nabyl, zdržel mne především od každého pokusu útěku. Dívám-li se na to z dneška, zdá se mi, jako bych byl na nejméně tušil, že východ nezbytně najdu, budu-li chtít být živ, ale že tohoto východu nedosáhnu útekem. Nevím už, zda byl útek možný, ale věřím tomu; opici by měl být útek vždycky možný. Se svými dnešními zuby abych byl už při obyčejném louskání ořechů opatrný, tehdy však by se mi jistě bylo podařilo za čas i zámek u dveří prokousat. Nečinil jsem to. Co by se tím bylo také získalo? Sotva bych byl hlavu vystrčil, byli by mne znova

lapili a zavřeli do klece ještě horší; nebo býval bych se mohl nepozorovaně utéct k jiným zvířatům, snad k hroznýšům naproti, a v jejich objetí vydechnout; nebo by se mi bylo dokonce podařilo vykrásti se až na palubu a skočiti přes zábradlí, pak bych se byl chvilku na okeanu houpal a utopil se. Zoufalé činy. Nepočítal jsem tak lidsky, ale pod vlivem svého okolí jsem se choval tak, jako bych býval počítal.

Nepočítal jsem, dobře však jsem pozoroval s naprostým klidem. Viděl jsem ty lidi přecházet, stále tytéž tváře, tytéž pohyby, často se mi zdávalo, že je to jen jeden. Tento člověk nebo tito lidé chodili tedy neznepokojevaní. Vysoký cíl mi zasvítal. Nikdo mi neslíbil, že, kdybych byl jako oni, bude mříž vytažena. Takové sliby pro zdánlivě nemožné vyplnění se nedávají. Když však se splnění dostaví, objeví se také sliby dodatečně právě tam, kde jich člověk dříve marně byl hledal. Nuže na těchto lidech nebylo o sobě nic, co by mne bylo velmi lákalo. Kdybych byl býval přívržencem oné zmíněné svobody, byl bych jistě dal přednost okeanu před volným východem, který se mi v kalném pohledu těchto lidí ukazoval. Ať však jakkoliv, pozoroval jsem je už dlouho před tím, než jsem na takové věci myslel, ba ta nakupená pozorování mne teprve tlačila v určitý směr.

Bylo tak lehké ty lidi napodobit. Plivat jsem dovedl už první dny. Plivali jsme na sebe, pak druh

druhu do tváře; rozdíl byl jen v tom, že já svou tvář potom na čisto olízal, on svou nikoliv. Dýmku jsem kouřil brzy jako starý; jestliže pak jsem také zatlačil ještě palcem do lulky, jávalo celé mezipalubí; jen rozdíl mezi prázdnou a nacpanou dýmkou jsem dlouho nerozuměl.

Nejvíce trudu mi nadělala sklenka s kořalkou. Ten zápach mne mučil; nutil jsem se ze všech sil; uběhly však týdny, než jsem se přemohl. Tyto vnitřní boje působily na lidi ku podivu vážněji než cokoliv jiného při mně. Nerozeznávám lidí ani ve vzpomínce, ale jeden tam byl, jenž přicházel stále znova, sám nebo s kamarády, za dne i za noci v nej-různější hodiny, stoupl si se sklenkou přede mne a učil mne. Nechápal mne, chtěl rozřešit záhadu mého bytí. Pomalu odzátkovával sklenku a hlídal pak na mne, zkoušeje, zda jsem porozuměl; přiznávám, že jsem se naň díval s pozorností stále divočejší a překotnější; takového lidského žáka nenalezne žádný lidský učitel na celém okršku zemském; jakmile byla sklenka odzátkována, pozdvihl ji k ústům; já svými pohledy za ním až do chřtánu; on pokyvuje, spokojen se mnou, a klade si sklenku na rty; já užaslý postupným poznáváním, škrabu se kviče na podél na šíř, kde se to nemá; on z toho má radost, nasazuje si sklenku a hltne; já, nepokojný a zoufalý, soupeře s ním, se zaneřádím ve své kleci, což jest mu znovu velkým zadostučiněním; a nyní, vztáhnuv daleko sklenku od sebe a

vzmáchnutím ji vztyčiv, vypájí ji, až přespříliš naučně, vyvrácen do zadu, jedním douškem do poslední kapky. Já zemdlen příliš velikou touhou, nemohu dále následovat i visím ochable na mříži, zatím co on ukončiv theoretické učení hladí si břicho a šklebí se.

Nyní teprve se začíná praktické cvičení. Nejsem už přespříliš vysílen theoretickým? Ovšem, přespříliš vysílen. To náleží k mému osudu. Přesto však sahám, jak dobře mohu, po sklence mně podané; s chvěním ji odzátkuji, se zdarem se mi sbírají nové síly; zdvihám sklenku, od originálu to skorem už nerozeznat, nasazuji — a házím ji s hnusem a hnusem, přes to, že jest prázdná a jen ten zápach ji naplňuje, s hnusem ji házím na zem. K smutku svého učitele a k většímu ještě mne samého; ani jeho ani sebe tím neusmírím, že rovněž po odhození sklenky nezapomínám výborně si hladit břicho a při tom se šklebit.

Velice často minulo učení jen takto. A ke cti mého učitele: nezlobíval se na mne; ovšem leckdy mi držíval hořící dýmku na kůži, až to začalo někde, kam jsem jen těžko dosáhl, doutnat, ale pak to opět uhasil on sám svou obrovskou, dobrou rukou; nebýval na mne zlý, viděl, že jsme na téže straně proti opičí nátuře bojovali a že já měl díl těžší.

Jaké pak vítězství ovšem, pro něho i pro mne, když jsem jednoho večera ve velikém kruhu diváků — byla možná nějaká slavnost, hrál gramofon,

důstojník se procházel mezi lidmi — když jsem toho večera, právě nepozorován, uchopil stojící sklenku s kořalkou, před mou klecí nedopatřením ponechanou, za rostoucí pozornosti společnosti jsem ji vyškoleně odzátkoval, nasadil k hubě a bez váhání, bez stahování úst, jako piják z povolání jsem ji, kroutě očima, se žblukáním v hrdle skutečně a opravdově vyprázdnil; a už ne jako zoufalec, ale jako umělec jsem sklenkou hodil; zapomněl jsem si sice hladit břicho, za to však jsem, nemoha jinak, ano mne to hnalo, neb jsem měl smysly opojeny, zkrátka a dobře vykřikl jsem „Haló!“, vyrazil v lidský hlas, s tímto voláním do lidské společnosti skočil a její echo: „Slyšte jen, on mluví!“ jako políbení na svém celém potem politém těle cítil.

Opakuju, že mne to nelákalo lidi napodobit, napodobil jsem je, ježto jsem hleděl uniknout, z žádného jiného důvodu. Také bylo tím vítězstvím ještě málo vykonáno. Hlas mi ihned zase vypověděl; teprve po měsících se objevil; odpor ke sklence s kořalkou byl dokonce ještě silnější. Za to však směr mi byl jednou pro vždy dán.

Když jsem byl v Hamburce odevzdán prvnímu cvičiteli, poznal jsem brzy dvě možnosti, které jsem měl volny: zoologickou zahradu nebo varieté. Neváhal jsem. Řekl jsem si: Napni všecky síly, bys přišel do varieté, toť ten únik; zoologická zahrada jest jen novou zamřížovanou klecí; přijdeš-li tam, jsi ztracen.

I učil jsem se, milí pánové. Ach, každý se učí, musí-li; učí se, chce-li uniknout; učí se bezohledně. Člověk se sám na sebe ozbrojí bičem; rozdrásá se při nejmenším odporu. Má opičí přirozenost se drala zuřivě, převalujíc se, ze mne ven a pryč, takže můj první učitel se sám z toho skorem zopičil, musil se brzy učení vzdát a byl dopraven do sanatoria. Na štěstí brzy odtamtud vyšel.

Já však spotřeboval mnoho učitelů ba dokonce několik současně. Když jsem si byl již jistější svými schopnostmi, kdy veřejnost sledovala mé pokroky, má budoucnost se rozsvěcovala, bral jsem si sám učitele, posadil jsem je do patero světnic za sebou a učil se u všech najednou, tím že jsem bez ustání ze světnice do světnice skákal.

Jaké to pokroky! Jaké vníkaní paprsků vědění se všech stran do probouzejícího se mozku! Ne-popírám: blažilo mne to. Přiznávám však také: nepřeceňoval jsem toho, už tehdy ne, oč méně dnes. Úsilím, které se dosud na zemi neopakovalo, dosáhl jsem průměrného vzdělání Evropana. To by snad o sobě nebylo docela nic, jest to však tak dalece přece něco, když mi to pomohlo z klece a tento zvláštní únik způsobilo, únik v člověka. Jest výborné české úsloví: „vzít do zaječích“, to jsem učinil: vzal jsem do zaječích. Neměl jsem žádné jiné cesty, to stále předpokládám, že nebylo lze voliti svobody.

Prohlédnu-li svůj vývoj a jeho nynější cíl, ani

nenarákám ani nejsem spokojen. Ruce v kapsách u kalhot, láhev vína na stole, polo ležím, polo sedím v houpací židli a dívám se z okna. Přijde-li návštěva, přijmu ji, jak se sluší. Můj divadelní podnikatel sedí v předsíni. Zazvoním-li, přichází a vyslechne, co chci říct. Večer bývá skorem vždycky představení i mívám úspěchy, jež sotva možno už více zdražit. Přijdu-li pozdě v noci z banketů, z vědeckých společností, z útulných schůzek domů, čeká mne malá napolo dresovaná šimpanzka a já si při ní po opičím způsobu vyhovím. Za dne jí nechci vidět, má totiž v pohledu šílenost zmateného dresovaného zvířete; to poznám jen já a nesnesu toho.

Celkem jsem buď jak buď dosáhl, čeho jsem dosíci chtěl. Neříkejte, že by to nebývalo bylo hodno námahy. Ostatně nechci soudu žádného člověka, chci jen vědomosti rozšířit, podávám jen zprávu, také Vám, slovutní pánové z akademie, jsem podal jen zprávu.

VÝLET DO HOR

„Nevím“, volal jsem bez zvuku, já opravdu nevím. Nepřijde-li nikdo, to zrovna nikdo (ne) přijde. Nikomu jsem nic zlého neučinil, nikdo mně nic zlého neučinil, ale nikdo mi také (ne) chce pomoci. Jen ať mi nikdo (ne) pomáhá — sice by už to nikdo bylo

hezké. Velice rád bych si vyšel na výlet, proč pak by ne, se společností ze samých nikdo. Ovšem do hor, kamž pak jinam? Jak se ta nikdo na sebe tlačí, toto množství napříč vztažených a zavěšených paží, toto množství noh, drobounkými krůčky oddělených! Rozumí se, že všickni jsou ve fracích. Jdeme tak lala,*¹⁾ vítr vane mezerami, které mu my a naši údové volny nechávají. Hrdla budou v horách volná! Je div, že nezpíváme.

STROMY

Jsmet jako kmeny stromové ve sněhu. Zdá se, jako by na sněhu seděly a nepatrným nárazem se dalypošinout. Nikoliv, toho nelze, neboť jsou pevně s půdou spojeny. I hledme, i to jest jen zdánlivé.

NÁVŠTĚVA NA DŮLE

Dnes byli nejvyšší inženýři u nás dole. Ředitelství vydalo nějaké nařízení založit nové štoly i příští inženýři, aby udělali počáteční výměry. Jak jsou ti lidé mladí a při tom už tak odlišní! Všickni se

*¹⁾ „Jak se vede?“ „Lala“ — tak tak, všelijak.

svobodně vyvinuli a nespoutány se jeví jejich jas-
ně určené povahy už v mladých letech.

Jeden, černovlasý, živý, nechává své oči všude
těkat.

Druhý se svou zápisní slohou dělá chodě nákre-
sy, obzírá, srovnává, zapisuje.

Třetí, ruce v kapsách u kabátu, takže je všecko
na něm napjato, chodí vzpřímen; jen že se usta-
vičně hryze do rtů, což prozrazuje jeho netrpělivé,
nepotlačitelné mládí.

Čtvrtý podává třetímu výklady, jichžto si třetí
nežádá; jest menší než on, běží jako pokušitel ve-
dle něho, má stále ukazováček ve vzduchu a zdá
se, že mu přednáší litanie o všem, co zde možno
uvidět.

Pátý, asi nejvyšší v hodnosti, nestrpí žádného
doprovodu; jest hned vpředu, hned vzadu; spo-
lečnost řídí své kroky podle něho; jest bledý a sla-
bý; odpovědnost mu vyhloubila oči; často tiskne
v přemýšlení ruku na čelo.

Šestý a sedmý jdou poněkud sehnuti, hlavu u hla-
vy, paže v paži, v důvěrné rozmluvě; kdyby zde ne-
byly zjevně naše uhelné doly a naše pracovní místo
v nejhlubších štolách, mohlo by se myslit, že tito
kostnatí, holobradí pánové s odulými nosy jsou du-
chovní. Jeden se směje většinou, jako když kočka
přede, druhý, rovněž se usmívá, má hlavní slovo
a dává k tomu volnou rukou nějaký takt. Jak jistí
jsou tito dva pánové dojista svým postavením, ba

jakých zásluh si přes své mládí o naše doly asi dobyli, že jest jim zde při tak důležitém výkonu před očima šéfovýma dovoleno tak nerušeně se zabývatí jen svými nebo jen takovými záležitostmi, jež nejsou s řešeným úkolem ve spojení. Nebo bylo by možno, že by přes svůj smích a přes všecku svou nepozornost velmi dobře si všímali toho, čeho třeba? Sotva se člověk odváží o takových pánech podat určitý úsudek.

S druhé strany však jest zase nepochybně, že na příklad osmý se účastní věci víc než tito, ba víc než všichni ostatní pánové. Musí se všeho chopiti a malým kladívkem, které stále znovu z kapsy vytahuje a stále znovu tam uschovává, oklepatí. Mnohdy pokleká, ač jest elegantně oděn, do nešvaru a oklepává půdu, pak zase jen v chůzi stěny nebo strop nad hlavou. Jednou se na dlouho položil a ležel tam tiše: myslili jsme už, že se stalo neštěstí, potom však vyskočil s malým trhnutím a vzchopením se svého štíhlého těla. Konal tedy zase jen zkoumání. Myslili jsme si, že známe své doly i jejich kamení, ale co tento inženýr zde takhle ustavičně zkoumá, je nám nepochopitelné.

Devátý sune před sebou jakýsi dětský vozík, v němž leží přístroje k měření. Nadmíru drahocenné přístroje hluboko uložené do nejjemnější bavlny. Tento vozík by měl vlastně věru strkat sluha, ale nesvěruje se mu to; inženýr sem musil a činí to rád, jak vidět. Jest zajisté nejmladší, možná, že ješ-

tě vůbec nerozumí všem přístrojům, avšak jeho pohled spočívá ustavičně na nich, přichází tím mnohdy skorem do nebezpečí, že vozíkem narazí na stěnu.

Tu však jest jiný inženýr, který jde podle vozíku a zabraňuje tomu. Viděti, že rozumí důkladně přístrojům, a zdá se jejich vlastním opatrovníkem. Čas od času vyndává z vozíku, nezastaviv, některou součástku z přístrojů, dívá se jí, odšrubuje nebo zašrubuje, třese jí a oklepává, drží u ucha a naslouchá; a ukládá konečně, zatím, co vozitel ponejvíc tiše stojí, tu malou, z dálky sotva viditelnou věc s veškerou opatrností opět do vozu. Poněkud panovačný jest tento inženýr, avšak jen jménem těch přístrojů. Deset kroků před vozem máme už na němé znamení prstem ustoupit stranou i tam, kde není místa k vyhnutí.

Za těmito dvěma pány jde nezaměstnaný sluha. Ti pánové dávno odložili, jak jest při jejich velikém vědění samozřejmo, všelikou pýchu, za to však se zdá, že ten sluha ji v sobě nashromáždil. Jednu ruku za zády, druhou hladě v předu své pozlacené knoflíky nebo jemné sukno svého livrejového kabátu, kývá často na pravo i na levo, jako bychom byli pozdravili a on odpovídal, nebo tak, jako by to přijímal za pozdrav, se své výše však to nemohl zkoumat. Ovšem že ho nepozdravujeme, když však ho člověk spatří, skorem by věřil, že je to něco hrozitánského být sluhou v kanceláři ředitelství dolů.

Za ním se ovšem smějeme, ale že ani blesk by nezmoohl, aby se obrátil, zůstává přece jen čímsi nepochopitelným v naší pozornosti.

Dnes už se bude málo pracovat; přerušení bylo nadmíru vydatné, taková návštěva odnese s sebou všeliké myšlení na práci. Velice lákavým to jest dívat se za pány do tmy zkusné štoly, v níž všickni zmizeli. Také se brzy naše pracovní šichta skončí; návratu těch pánů nebudeme už spolu viděti.

CÍSAŘSKÉ POSELSTVÍ

Císař — tak se praví — poslal tobě, jednotlivci, žalostnému poddanému, malounekmu stínu před císařským sluncem do nejdálnější dálky uprchlému, právě tobě poslal císař ze smrtelného lože poselství. Posloví kázal, ať si u lože klekne, a do ucha mu to poselství pošeptal; tak velice mu na něm záleželo, že si je dal ještě zase do ucha povědět. Pokynutím hlavy potvrdil správnost pověděného. A přede všemi dívajícími se jeho smrti — všechny překážející stěny jsou strženy a na volných schodech, daleko a vysoko se vznášejících, stojí v kruhu říšští velmoži — před všemi těmito posla odeslal. Posel se vydal ihned na cestu; silný, neúnavný muž; jednou tuto, po druhé vystrkuje druhou paži, prodělává si dráhu množstvím; narazí-li na odpor, uka-

zuje na prsa, kde jest znamení slunce; dostává se také snadno ku předu jako nikdo jiný. Avšak to množství jest tak veliké; jejich příbytkům není konce. Kdyby se otevřelo volné pole, kterak by letěl a brzy bys věru slyšel vzácné tlučení jeho pěstí na své dvěře. Místo toho však, jak marně se lopotí; stále se ještě tlačí pokoji vnitřního paláce; nikdy jich nezmůže, a když by se mu to podařilo, nic by nebylo získáno; musil by si vydobýt schodů dolů; a když by se mu to podařilo, nic by nebylo získáno; dvory by bylo přeměřit a za dvory druhý obkličující palác, a opět schody a dvory, a opět palác a tak dále tisíciletími; a když by konečně vyrazil z nejzazší brány, — což však se nikdy, nikdy státi nemůže — pak teprv leží sídelní město před ním, střed světa, plně natřesenó majíc svých spodních vrstev. Nikdo zde nepronikne, dokonce ne se zprávou nebožtíkovou. — Ty však budeš sedět u svého okna a vysníš si ji, až nastane večer.

MIMOBĚŽÍCÍ

Jdeme-li v noci ulicí na procházku a nějaký muž, zdaleka už viditelný — neboť ulice před námi stoupá a jest úplněk — proti nám běží, nechytíme ho, i když je slabý a rozedraný, i když někdo za ním běží a křičí, ale necháme ho dále běžet.

Neboť jest noc a my nemůžeme za to, že ta ulice před námi v úplňku stoupá, a kromě toho možná, že tito dva si udělali pro zábavu štvanici, možná, že pronásledují oba třetího, možná, že ten první jest nevinně pronásledován, možná, že ten druhý chce vraždit a my bychom byli spoluvinníky vraždy, možná, že ti dva nic o sobě nevědí a každý běží na vlastní odpovědnost do svého lůžka, možná, že jsou to náměsíčníci, možná, že první má zbraně.

A konečně, nemůžeme my být umdlení, nepili jsme tolik vína? Jsme rádi, že už ani toho druhého nevidíme.

STAROST HOSPODÁŘOVA

Jedni praví, že slovo odradek jest původu slovanského a snaží se na základě toho utvoření slova dokázat. Jiní zase míní, že jest původu německého, Slované že na ně měli jen vliv. Nejistota obou výkladů však dovoluje právem usuzovat, že žádný není správný, zvláště když také žádným z nich není možno nalézt smysl toho slova.

Ovšem že by se nikdo takovými studiemi nezabýval, kdyby opravdu nebylo bytosti odradkem zvané. Především vyhlíží tak, jako plochá, hvězdovitá cívka na niti, a opravdu se zdá, že jest také nitmi potažena, ovšem mohou to býti jen strhané,

staré, na sebe navazované, ale i do sebe zamotané kusy nití nejrůznějšího druhu a barvy. Neníto však jen cívka, ale ze středu hvězdy vychází příčná hůlčička, na kterou se pak v pravém úhlu přimyká ještě jedna. Za pomoci této poslední hůlčičky na jedné straně a jednoho z paprsků hvězdy na druhé straně může to všechno stát zpříma jako na dvou nohách.

Člověk jest pokoušen věřit, že tento útvar měl dříve nějakou účelnou podobu a že nyní jest jen polámán. To však se nezdá tak býti, nevidět aspoň žádné známky toho; nikde nevidět nástavků nebo zlomenin, které by něčemu takovému nasvědčovaly; celek se zdá býti beze smyslu, avšak ve svém druhu přece jen celkem. Něco určitějšího nelze ostatně o tom povědět, protože odradek jest neobyčejně pohyblivý a není ho možno lapiti.

Zdržuje se střídavě na půdě, na schodišti, na chodbách, na dvoře. Mnohdy ho nevidět kolik měsíců; tehdy se přestěhoval ovšem do jiných domů; přece však se pak vrací bez zdráhání do našeho domu nazpět. Leckdy, vyjde-li se z dveří a on spoléhá právě na zábradlí schodů dole, máte chuť naň promluvit. Ovšem že mu nedáte žádných těžkých otázek, ale jednáte s ním — už jeho maličkost k tomu svádí — jako s dítětem. „Jak pak ti říkají?“ tážete se ho. „Odradek“, vece on. „A kde bydlíš?“ „Neurčité bydlo“, dí on a směje se; jest to však smích, jaký možno jen bez plic vydat. Zní to asi tak, jako šus-

tění v padlém listí. Tím jest obyčejně hovor ukončen. Ostatně nebývá vždy možno ani těchto odpovědí dostat; často bývá dlouho němý jako dřevo, jímž se zdá být.

Marně se táži, co se s ním stane. Což může zemřít? Všecko, co umírá, mělo před tím jakýsi cíl, jakousi činnost a na tom se zetřelo; čehož u odradka není. Bude se tedy snad někdy ještě kotálet se schodů před nohama mých dítek a vnoučat, vleka nit za sebou? Zjevně zajisté nikomu neškodí, ale pomyšlení, že také mne ještě přežije, jest mi až bolestné.

NÁHLÁ PROCHÁZKA

Když se zdá, jako by se člověk večer byl už naprosto rozhodl, že zůstane doma, oblekl si župan, po večeři sedí u osvětleného stolu a dal se do této práce nebo do oné hry, po jejímž ukončení jde obyčejně spat: když venku je nevlídné počasí, za kterého se samo sebou rozumí, že se zůstane doma; když už tak dlouho u stolu klidně seděl, že odchod by jistě vzbudil u všech úžas; když nyní už jest také na schodišti tma a domovní vrata zavřena, a když přes to všecko nyní v náhlé nevoli vstane, převleče si kabát a ihned pro ulici oblečen se objeví; když prohlásí, že musí odejít a po úsečném rozloučení

to také učiní; podle rychlosti, s kterou přirazil bytové dveře, soudí na větší nebo menší nevoli, již vzbudil; když pak se zase na ulici uvidí s údy, které na tuto už neočekávanou svobodu jim zjednanou zvláštní pohyblivostí odpovídají, a cítí-li tímto jedním rozhodnutím všelikou rozhodovací schopnost v sobě shromážděnu; pozná-li s větším významem než obyčejně, že má věru víc síly než potřeby nejrychlejší změnu lehce provést a snést, a když takto dlouhými ulicemi běží – tehdy člověk pro tento večer docela vyšel ze své rodiny, která se do prázdna tratí, zatím co on se sám velmi silně, černý v obrysech, vzadu do stehů bije a ke své pravé postavě se pozdvihuje.

To všecko se ještě zesílí, navštíví-li v takový pozdní večer přítele, by se podíval, jak se mu vede.

ŠATY

Často, když vidím šaty s mnoha záhyby, náběry a obvěsky na pěkných tělech pěkně ležet, myslívám si, že tak dlouho uchovány nebudou, nýbrž že se pokrčí, nebudou se už právě lesknout, nasedá na ně prach, kterého, zalehl-li do ozdob, není už možno odstranit, a že nikdo se nebude chtít dělat tak smutným a směšným, aby denně tytéž drahé šaty ráno oblékal a večer svlékal.

Přece však vídám děvčata, opravdu pěkná, na nichž zřítí možství půvabných svalů a kostiček, napjatou kůží a spoustu jemných vlasů, a přec den jak den se ukazují v tomto přirozeném kostýmu, stále tutéž tvář do těchže dlaní kladou a před svým zrcadlem se znovu objevují.

Jen mnohdy večer, přijdou-li pozdě ze slavnosti, zdá se jim v zrcadle opotřebovaný, zdmutý, zaprášený, ode všech už viděný a sotva dál nositelný.

PŘÁNÍ STÁTI SE INDIÁNEM

Abych tak byl přec Indiánem, hned hotov, na pádícím koni, šikmo ve vzduchu, stále znova krátce se zachvíváje nad ochvívající se zemí, až by na konec ostruh pustil, neboť nebylo žádných ostruh, až odhodil uzdu, neboť nebylo uzdy, a sotva už zemí před sebou jako hladce posečenou step zřel, už bez koňova krku a bez koňovy hlavy.

O GRAMATIKÁCH

Co máme z gramatiky, z takové, jak se jí učíme na školách? To, že umíme „správně“ psát slova ohebná: jména a číslovky, zájmena, adjektiva a slovesa. Pochybují však, že od ní máme něco více.

Ústrojí jazyka, podivuhodné umění, jímž tlumočíme své myšlenky zřetelnými slovy, to máme jistě od té doby, kdy umíme mluvit, totiž od věku čtyř nebo pěti let. Slovníku se učíme hovorem, četbou. Abychom se uměli vyjadřovati lepě, uhlazeně a svižně, tomu možno se naučiti jen cvikem.

A přece gramatika, od níž tak málo máme, požaduje léta zuřivé dřiny. Příručky, jež ji vykládají, jsou objemné, a podle mínění všech velmi nezáživné.

Není to věda, která pracuje se soudností. Výjimky v ní prý ospravedlňují pravidla. Fráse, jež je popřením jakékoliv logiky.

Není nám ukládána vrchnost. Oběžník Leyguesův o „gramatikální toleranci“ jest dosud jediným úředním dokladem, jenž se chtěl o ní zmíniti. Akademie Francouzská dává nám slovník, ale nikdy ještě nevyhlásila gramatiky.

Odkud jest gramatika, kdo ji vynalezl? — „Opatrně si to zařídil, ani svého jména neuvedl“. Autorové běžných příruček už nejsou tak opatrní jako jejich předchůdce, poněvadž se ujala ctižádost pedanterie.

Jsa poněkud zvědav, hledal jsem v minulosti, ale nechlubím se, že jsem „látku vyčerpal“.

Asi od r. 1826 až podnes všechny gramatiky co do metody načisto se připínají k proslulému dílu pp. Noela a Chapsala.

Ve století XVIII. jsou dvě školy. Jedna, zastoupená Condillakem, má na zřeteli myšlenky. Druhá vedená Dumarsaisem, obírá se zvláště látkou jazykovou. Chapsal jde v jeho stopách.

Nemohl jsem nalézt pověstných gramatiků XVII. století, o nichž mluví tak často Molière. Nemyslím, že k nim dlužno řaditi chutného Vaugelesa, jehož „Poznámky“ páté přes deváté netvoří zvláštní metody.

Ve století XVI. dílo p. Liveta jest úplné. Vidíme na něm, že v té době věda gramatická byla v kolébce. žvatlala a tápala.

Zkrátka, nejstarší gramatikou, na niž můžeme navázati všechny gramatiky moderní, jest gramatika Aelia Donata, učeného mnicha, jenž žil ve IV. století naší éry.

V jeho Ars Grammatici nalézáme třídění slov v adjektiva, verba, jména, zájmena, adverbia, předložky, spojky, interjekce, a rozdělení gramatiky ve dvě části: v Morfologii (tvarosloví) a Syntaxi (skladba).

Definice Donatovy jsou vesměs shodny s těmi, jimiž škola trápila naši mladou paměť: „Pronomen est pars orationis quae idem quod nomen sed minus plene significat“ (zájmeno

jest onou částí řeči, která jest táž jako jméno, ale s oslabeným významem). O něco dále vrátím se ještě k této definici, tak na pohled nevinné, a ukážu na její chyby.

Dílo Donatovo mělo zázračný úspěch po celý Středověk. Bylo vkládáno do rukou žáků hned po slabičce, a dostalo se mu zvláštní cti, že bylo po Bibli první tištěnou knihou. Moderní gramatikové toliko napodobují tuto gramatiku Donatovu.

A tak věda gramatická ustrnula od IV. století, tedy od Starověku, neboť Středověk začíná až v V. století. A když pomyslím, že celých šestnáct dlouhých věků množství vzácných duchů, plných dobré vůle, přijímalo za definitivní a nedotknutelný systém, o němž při nejmenším možno říci, že jest zastaralý, zakouším jakoby hrůzu, že svatokrádežně vztahuji ruku na věc posvátnou.

Nemohu však jinak. Skoro dvacetiletá zkušenost ve volné škole, kde mám smíšenou třídu malých Francouzů a malých Angličanů, přesvědčila mne o zbytečnosti gramatiky, chceme-li naučiti něčemu lepšímu než kolísavému pravopisu. Pro slovník a zvláště pro ústrojí jazyka dlužno hledati jinde.

Vyučuju dnes angličtině na malé střední škole, nepřibíraje na pomoc ani jediného slova gramatického názvosloví. Školská nařízení (Primá methoda) mne k tomu opravňují, a zdar mne povzbuzuje. Rád bych tady

ukázal, kterak možno osvojit si nejen zásobu konkrétních slov, ale i abstraktních, na základě pozorování věcí obyčejných. A nejen slovník, nýbrž i samo ústrojí jazyka. Proto jest však nezbytno vykliditi z ducha všechno třídění Donatovo, přičiniti se, aby byl tabularasa.

A nehodí-li se methoda, kterou si pochvaluju, všem učitelům jazyků, budou snad rádi úkolům v ní sebraným, jimiž vytríbí se u žáků pozorovací smysl logický a tím i linguistický.

A. Z. L. BÉCHOT.

André Chamson

DĚLENÍ
POSVÍCENSKÉHO
KOLÁČE
ČILI
O
REPUBLIKÁNSKÝCH
RADOSTECH

Na posvícení jsme jeli do Lopies, obce v okrese saintétienneském, ztracené ve vzdálenosti pětadvaceti kilometrů v horách...

Bylo to první červencové neděle. V tomto období bývají všichni občané doma a mimo ně tam bývá ještě tucet stěhovavých turistů, utábořených v krčmě, a několik úředníků, trávicích tam prázdniny lovem pstruhů.

Všichni tito lidé nám přišli naproti. První nám vykročil vstříc předseda silniční komise a obecní radní Pat a já jsem byl ze zdvořilosti nucen pustit starostu, svého bratrance, několik kroků napřed, aby mohl Pata pozdravit s nezbytnou slavnostností a obřadnou osamoceností.

Saintétienneský farář vyjel nahoru jako dobrý kamarád s námi v kolesce, ale politická nezbytnost se hlásila o svá práva, takže celé dopoledne byl středem zájmu jen on, následován jsa při žehnání polí a krav asi polovicí vesnice..., my jsme zatím udržovali rovnováhu, nezbytnou ke klidnému životu Republičky, tím, že jsme vykonali několik úředních návštěv, doprovázeni jsouce předsedou silniční komise a obecním radním Patem.

Pat se vyzná: dobré nohy, dobré oči a sedmdesát let služby sobě a třicet let služby armádě. Učený jak notář, zkušený v zápase i v šermu, neboť býval na vojně zbrojním mistrem. Jeho dnešní velikost je jen vytrvalým pokračováním jeho velikosti minulé: osma-
třicátý dělostřelecký, kůň a šavle – raz – dva – odraz, bij! – a plukovník, nejkrásnější muž z celého regimentu... Armáda a Republika!

V poledne jsme všichni obědvali v hospodě; farář v jednom koutě místnosti, sám u malého stolku, neboť doba je pro Církev krušná. Ale dobrého místního vína měl stejně dosyta jako my, takže ve dvě hodiny byl nucen vylézt do svého pokoje nad jídelnou, protože se najednou zchladilo a patrně také proto, že horský vzduch je příliš lehký. Nedostatečný vzdušný tlak ho hrozně mučil, neboť vstal od stolu, rudý jako ministrantský plášť, s dvěma naběhlými žilami na spáncích a s krkem odulejším než objem hlavy...

Po obědě pronesl starosta obvyklý proslov a hned potom spustily harmoniky a fonograf: taneční zábava zahájena s nejkrásnější dívkou z kraje.

V šest hodin tanec přestává a pořadatelé dávají losovat kohouta, posvícenský koláč a dvě láhve bílého vína.

Je hledána nějaká panna, která by vytáhla čísla tomboly. Ale při každém vyvolaném jméně se najde někdo s námitkou, že výsledek bude ďáblem zlořečen,

a teprve s jednou pětiletou dívenkou jsou spokojeni všichni: pokoušíme tedy osud, a čísla vylézají z plstěného klobouku s úzkými okraji, čísla, mající hodnotu peněz...

Vyhrávám kohouta a můj bratránek starosta vyhrává koláč, ani nemluvě o lahvích bílého vína, které jsou hned vypity, a tombola je až do příštího roku skončena. Kohout je už v hrnci a koláč na stole: povečeříme dnes v přátelském kroužku a zdá se, že Pat všechno nádherně předvídal...

Od osmi do devíti slavnostní nálada trochu polevuje. Většina tanečníků a tanečnic odešla povečeřet domů; jsme tam jen přátelé, dobří obhájci Republiky, nad hlavou s farářem, stále ještě ležícím a stále ještě trápeným horským vzduchem...

Po schroustnutí kohouta se pustíme do koláče! Je hutný a pije jak vyschlá hlína, je nutno hodně jej zalévat, aby prošel hrdlem, ale ne vodou, neboť Pat přinesl láhve červeného a jiné bílého, abychom ty hody slavně zakončili...

Pat vstává; musí odpovědět na starostův proslov, ale je vůbec možno, aby jeho výmluvnost dosáhla výmluvnosti naší národní hymny? Zanotuje *Marseillaisu* a jeho třicet let vojenské služby se hrne hrdlem jako buráčení.

Sotvaže je *Marseillaisa* dopěna, vstává crestatský fořt a spouští znovu na plné hrdlo. Teď je na řadě

Internacionála . . .

Myslím na faráře, který se nad námi převaluje, jako by byl soužen krutou, bezvýslednou mořskou nemocí . . . Rudá hymna je opakována dvaceti hrdly, dům, obložený dřevem, se chvěje, a já jako bych viděl faráře poskakovat v jeho středu jako kuličku v hrkávce . . .

Při desátém opakování *Internacionála* již unavuje své vděčné zpěváky, kteří ostatně znají jen polovici slov první sloky a refrén jenom hudlaří. Ozve se tedy *Karmaňola*, hospoda se rychle plní, všichni tanečníci a všechny tanečnice se vracejí do zábavy, přejímají píseň a třicet hlasů zní sborem:

Paní Veto nám slíbila . . .

Podivuji se paměti prostého lidu! *Paní Veto*, hrom do toho, vzpomněl-li jsem si na tuto babičku . . . Ale zdá se, že Pat ji znával:

. . . díky našim kanonýrům . . .

A ať žije osmatřicátý dělostřelecký – raz – dva – odraz – bij – sláva Republice!

. . . Tančeme Karmaňolu . . .

Jak rád bych byl ve farářově pokoji! . . . Marcela mu právě zanesla polévku a vrací se:

– Co říkal?

– Kdo?

– No farář!

– Ach ten . . . řekl mně: co je to tam slyšet?

– A tys mu řekla?

– Posvícení...

Karmaňola se přizpůsobuje rytmu valčíkovému a znovu se začne tančit... Vtom však vchází do hospody *Tabusse*... Zapomněli jsme ho pozvat na kohouta a na koláč a ze vzteku patrně řádně popíjel při své samotářské večeři. A teď se vrací na slavnost jako živoucí výčitka a působí samojediný mocnějším dojmem než pařížská manifestace tří tisíců lidí...

Tabusse je dva metry vysoký! Vše, i krk, je na něm obludné – archaický, loudavý *Herakles* – ale hlava je apollinská se světlými, až příliš přirozenými a nikdy nečesanými vrkoči a s úsměvem dítěte, hrajícího na flétnu. Jedinou paží, kdyby se opřel o jho, by zastavil pár volů a ani jediný muž z celého okresu by mu ani minutu neodolal...

– A toto že je republika?

Silným úderem pěstí do stolu *Tabusse* vzbudil ticho. Poslední drobtý posvícenského koláče poskakují jak falešné kostky.

– Bez vaší urážky, páni, dodává *Tabusse*, obraceje se k starostovi. Proti nám tedy nemá nic, jen proti *Patovi*.

– Nešťastný *Pate*, zahuláká.

Patův syn, stejně starý jako *Tabusse* a také statný, převrací stůl; chytí se do křížku a již se válejí po zemi..., za chvíli *Tabusse* vstává jako vítěz. *Patův* syn má za-

krvavenou tvář a pravé ucho natrženo jako antický zápasník. Jeho matka rozvzteklá jeho porážkou, ho odvádí ke studni, ječíc jak furie:

– Pancharte panchartský, eh!

Najednou celá společnost šílí: muži se hrdlují, děvčata piští jak slepice a Tabusse, opilý jak kanovník, obchází hospodský sál, obšťastňuje své nepřátele mastnými pohubky...

Tak jsou z nás najednou vůdci divochů. Tabussova přítomnost rozpoutává dionyskou zuřivost v tom shromáždění, které je předrážděné již slavností, které by však nikdy samo nebylo dospělo dále než k písním. V žádné jiné obci celého toho údolí by nebylo možno spatřiti takové rozjitření; ale zde, v této vísce úplně ztracené v horách, šest měsíců zimní samoty zpracovává mysl, a jakmile přijde posvícení, všechny ty dlouho přežvykované myšlenky se vyrojí, všechna záští se uvolní bouří a všechna nepřátelství, pozvolna vzrůstávající mezi sousedy, vytvářejí nepřátelské tábory a dráždí bojovníky. Vypadá to pak tak, jako by samota, nebo spíše společný život na samotě nutil ves k tomu, aby odváděla roční poplatek kolektivní ztřeštěnosti...

Ale k čertu s takovými úvahami! Rvačka zuří a Tabusse burácí:

– Pate, tys zešvindloval čísla na koláč... bez urážky pana starosty a jeho bratrance, zasloužili si výhru. –

Ale ty, starý lakomče, se styď, mělš je pohostit, jak se sluší a patří, a jenom tvé chytráctví, abys nemusil platit, jim dalo vyhrát koláč ...

Proč mluví jenom o koláči a o kohoutu nic? Proč si člověk, postižený dvojí křivdou, stěžuje jenom na jednu z nich, a to ještě ne vždy na tu těžší? Kohout měl jistě cenu dvou koláčů.

– Ty lžeš, volá Pat, dovoláváje se práva dupáním na podlahu.

Učitelé, trávící léto lovem pstruhů, a pařížští profesori se špičatými bradkami se poděšeně kupí u dveří hospody. Jejich manželky v lehkých šatech, rozevlátých průvanem, se síčkami nebo s krajkovými čepci na hlavách, plní dům svým křikem ...

– To je skandál ..., křičí sbor učitelů, studentů a profesorů. To je skandál ... a starosta je prý zde ..., co dělá ..., proč nezakročí, aby to přestalo ..., ať telefonuje četníkům ...

Opatrně se plížíme a daří se nám vyjít i se starostou z hospody. Vpadáme do universitního sboru a strach ponouká ty pány, aby užili rozkazovacího a výhružného tónu.

– Telefonujte četníkům ..., jinak ...

Pohlížíme na ty profesory s pohrdáním. Vypočítáváme jim to: je jedenáct hodin v noci; než probudíme poštmistrovou ve Sv. Janu, počítejme hodinu; než dojde k četníkům: hodinu. Než četníci vstanou a při-

praví se: hodinu, a než sem dojdou: pět hodin. Dohromady osm hodin. Jedenáct a osm, to je sedm hodin ráno.

– V tu dobu budeme již všichni spat, potvrzuje starosta.

Zápasníci vycházejí jeden za druhým z hospody... Na náměstíčku je ke rvačce více místa. Tabusse, veliký jak bůh, ještě stále rozdává rány, zatím co kolem něho bojují dva nebo tři muži a pět či šest žen: strana nespokojenců.

Po každé, když bitva trochu ztichne, starosta všeptává několik slov tomu či onomu Tabussovu stoupenci... Tak získává jednu neutralitu za druhou. Jenom Tabusse je neoblomný; je teď osamocen, rádí uprostřed návsí, a zatím co několik mladíků ho ze švandy dráždí, shromažďujeme všedny jeho odpůrce – všechny ty, kteří s námi jedli posvícenský koláč.

Počítáme se: čtrnáct mužů bez Pata, starosty a mne. Nabízím se jako patnáctý, ale má součinnost je odmítána: začínám se stávat velikým politikem.

– Vrhněte se na něho, všichni, ať se to skončí, a bez lítosti..., jen ho nezabijte..., nařizuje starosta.

Bojovná skupina se vrhá k Tabussovi, zatím co já se starostou zadržuji v hospodě Pata, který by chtěl stejně jako já účastnit se rvačky.

Kolem Tabusse je to jako vzteklý vír, protržená hráz. Už se nekřičí, ale rány se kupí jako hustá hmota

a duní jako sud. Pod úderem Tabussovy tlapy se tři muži válejí po zemi, ale také obr se potácí – Herakles – Apollo je poražen, ještě několik kopanců do hlavy a už leží tiše jak děcko ve strouze na konci náměstíčka.

Zatím co venku se bojuje, v hospodě, jejíž dveře hlídáme, Pat vysvléká kabát a ukazuje francouzský způsob boxu, jak jej jistě předpisovaly vojenské učebnice v roce 1873. – Raz – dva – odraz – bij: pěstí do břicha, přízemní kopnutí: přímo do tváře a kolenem mezi nohy – raz – dva – odraz, bij... Tabusse je vyřazen z boje...

Leží ve stružce na konci náměstíčka, tichý jako děcko, s hlavou opřenou o javor u studny, s rukama na břiše, a bručí:

– Zítřka... zítřka... podám žalobu... žalobu...

Tabusse nebude žalovat, stejně jako nebude žalovat Patův syn a hospodský, jemuž jsme rozmlátili talíře... A harmonika zase hraje i fonograf, slavnost je zase již bratrská a zítřka bude zas den sváteční a zítřejší slavnost bude krásná.

Z franciny přeložil Jaroslav Zaorálek.

SÍDLO DUŠE

Všechny tyto dynastické hrobky ani mne tak nepřiklonily k navyklé nicotě, jako mne spíše upevnily v postavení družném, domácím; mám se z toho radovati? Pociťuju málo bědování nad marností věcí a uplývání minulosti, jíž jsme přese vše pány, poněvadž naplňuje naši radostnou přítomnost.

Co vládlo ostatně v Pohřebištích Západu, kde se nebožtík odívá v tytéž barvy jako Živoucí zapovězeného města, — nebo i v těchto Hrobech Východních, v nichž trůní zakladatel Ta-Čingů, — Čistých — i monumentální trosky, jimiž jsou vytyčeny cesty a věkové v této Číně Severu, císařské, výsostné a zvetšelé, nejevilo se mi ničím jiným než posmrtným prodloužením, a, pomocí znamení, vítězným trváním jmen.

Právě v tomto duchu dospěl jsem do údolí Třinácti Hrobů, údolí uzavřeného, zahrazeného k Jihu pateronásobným portálem, který je bere v držení: ve jménu Ta-Mingů, Skvoucích, jichž titul panování spojuje v tomto znaku, jímž jest vše vyjádřeno, Slunce s Lunou, aby bylo naznačeno všechno světlo.

A dostal jsem se na cestu pohřební, nataženou jako průvod komonstva na tisíce kroků, dlážděnou jako Říšská silnice, křivolakou od vrchu dolů, s prava na levo, a jež svou kresbou, svou vleklostí, svou prostranností činí cestu důstojnou a zesateronásobňuje stav zbožnosti. Poslušen jsem tedy stéle vpřed posunuté: všichni,

důstojníci, civilisté i vojáci se vyzývají, by sestoupili s koní, aby se šlo řádným průvodem. Pozdravil jsem želvu pod jejím rudým kioskem. Prošel jsem druhou branou, o tisíc kroků vzdálenější. A ještě tisíc kroků dále jiný porticus, odkudž se řadí na tisíc jiných kroků défilé strážných Zvířat a Lidí.

Dvojmo, ležíce, potom stojíce, imaginární nebo známí, — lvi, jednorožci, sloni, velbloudi, chiméry nebo koni, důstojníci vojenští, důstojníci civilní a vysocí úředníci, všichni tito tvoří skvělou a usebranou eskortu. Vedou cestu k hloubce údolí. Tam sídlí Velký Praotec, jehož rodné jméno bylo . . . (ale vyhněme se z úcty tomuto jmenování), — a označení let, Jung-Ló.

Hle, pět set let, co panuje ještě nad shromážděním hrobů. Dvanáct jiných se připojilo k jeho hrobu, od místa k místu, pokud jen zrak donese do záhybů hor. Byl to velitelský císař. Svrhnuv s trůnu svého bojáckého synovce, dav ho zabít, nebo učiniv ho bonzou v kterémsi zapadlém klášteře, založil svou dynastii na nových základech. Opustil Nan-King, hlavní město Ji-hu, a zvolil za sídlo Pei-King, jež pojmenoval Městem Severu. S ním od jihu k severu vystoupily na pláň všechny vůně, slunce a plody. Chtěl jezera a lotosy kolem paláců; chtěl palmy nad svými vázami. Přinášel opravdu všechno světlo s sebou. Jednoho dne, když honil u těchto hor, poznal toto příznivé místo a nařídil, že tam přespí.

Jako všechna šlechtická bydliště jeho hrob není obyčejný, ale mnohotvárný. Jest to průvod zdí, bran, kio-

sků, dvorů, ramp a esplanád; a vše sahá až k hoře, která uzavírá hrobku. Nuže, když jsem došel sám až k Velké Síni — o níž se praví, že jest nejprostornější v říši, — nedostalo se mi toho roku, — letošího roku, který umírá v této chvíli, — obvyklé útěchy z mé dlouhé a vleklé chůze. Zastavil jsem se bez přesvědčení: účel se mi nezdál dosažen.

Vím. Lidé si stěžují na nepoměr mezi budovou a předmětem, uloženým v budově. Třeba přiznati ohromnost památníku: krytba širá, prostorná, s originálními oblouky, s plochami pečlivě propracovanými jako kůže stanů pod širou tíhou nebe a zářící obilným zlatem svých kryček, tisíci a statisíci kryčkami. Druhá střecha, spodní vpřed posunutý ret, který přebírá gesto hořejší střechy a svádí mírně sklon ke čtyřem úhlům světa. — Průčelí, teď barvy dřevové, jest všecko obklopeno stíny. Jsou tři velké pravoúhlé brány, otevírající své pohledy na trojitou esplanádu, která nese vše. Trojí schodiště nabízí zprava i zleva obvyklé schody k vystoupení; uprostřed dlouhá vyhrazená deska, na níž si hrají draci s oblaky a mořští koni mezi vlnami.

Při vstupu rozsáhlost jest rozrušující. Jaká prostora, tvořená a střežená těmito hordami sloupů, okrouhlých, hladkých a lesklých, přímých jako jehly, vysokých až nemožně! Jejich osmero příčných řad zabezpečuje *devatero* mezisloupí, ctné číslo po výtce, počet určitý, jehož ani Nebe nemůže překročiti, poněvadž není než devět pater oblohy ... Ano, celé toto ohrazené místo by nebylo mělo smyslu, kdybych neznal jeho důvodu,

totiž středu ; a střed, ten jest ve výšce mého obličeje, na dosah mé ruky : tabulka z rudého dřeva, sotva loket vysoká, na níž jest napsáno šest znaků.

Písmena jsou čistá, bez archaismů a znetvoření, tožná s předlohami, podle nichž píší děti. Čtu: MING ČENG CU VEN HUANG TI, což znamená: MING, — DOKONALÝ PRAOTEC VEN, — CÍSAŘ, a to jest plno veleby.

Tabulka jest křehká, lehká. Jest položena, — nikoliv zatmelena nebo přibita, na podstavci sotva ozdobeném, k němuž vedou tři stupně ; pod jakýmsi baldachýnem se zlacenými draky. A přece vím, že uchovává celou podstatnou duši DOKONALÉHO PRAOTCE VENA, jehož kosti, už jakoby vedlejší, zaujímají poněkud dále srdce hory.

Což tedy na tom, že příbytek jest nesmírný, když jej Obyvatel naplňuje celý velikostí Jména ; když Jméno přesahuje příbytek ten ; když přítomnost se rozpíná na terasu, vydechuje do parku nad zdi a rozlévá se po celém údolí... — Ale nikoliv. Nemohu se dnes ujistiti. Jaký neklid nikdy nepocitovaný ! Nenalézám slavnostního zkonejšení...

Ah ! tu jest veškeré zlo : jsou tu cizinci.

Z franč. přeložil J. F.

UTAJENÉ HOŘE

*Tu pokorně čekám
až zas ke mně přijde.
Ráno, když slunce nad střechy vyjde,
tu vzbouzím se sám
a zpupné bolesti uspávám.*

*Sem ke mně vzhůru se nedovoláte,
aniž se lekám,
že ztečete zdi mojí tvrze,
ač umíte doléhat drze.
Neťreba stráže, srdce vrchovaté!
Již dlouhé hodiny čekám.*

*Má věž není ve vaší moci,
pustými ulicemi
když skuhráte v noci,
když psi chlipní slídi všade,
jak svíjíš se, studený hade,
když patou tě přišlápnu k zemi!*

*Modrého nezchmuřím čista
jí stínu ni obláčkem.
Kal šfávou víří, když kypí,
vnitř mnohý hlas rezivý skřípí,
jí ztajen ať zůstane v něm.*

*Stráněmi, v lesnatém údolí
my ruku v ruce tak jdeme,
rmut ulic ten tam, nic nebolí,
jak dobrý v tvém náručí jsem.*

*Žárlivě kryjí nás houštiny,
náš v jedno je upoután zrak ;
nad námi s modravé výšiny
v hloub slídí kroužící pták.*

PODZIM

*Venku jsou sklizena pole,
v zahradách ovoce vyžívá,
réva sládne v podjesenním slunci.
Vítr, který se strnišť fouká,
vane do městských ulic,
bystrý je, čilý je, plný čiperných šlehů.
Radost je projít se v něm,
vracet se s večerem domů.*

*V čisté záři lamp ulice se vyjasní,
lidé jsou rádi venku,
nevlekou se a v podvečer nepospíchají.
V kabátě upjatém pružně se vykračuje,
dívkám kolem tváří pošlehují vlasy,
povlávají sukně kolem svěžích nohou.*

*Vzduch jakby napájel tu podivnou žizeň,
kterou jsme chodívali uhášet do měst,
kam se nám zdálo, že poklady světa
sbíhají se všecky.*

*Vltava zrcadlí s druhého břehu světla,
Pojednou naplní tě radost svěží,
která se s tebou do města vrátila z venku.*

*Jdeš pak s očima dokořán rozevřenýma,
slyšíš, co dříve zalehalo v prašný ruch.
Chce se ti pojednou usednout doma,
v radostném čilém souručenství s těmi,
s novými kdo přišli z venku myšlenkami
zápolit, myslit, hnít,
hřít se a nového dobývat světa.*

ALBERT VYSKOČIL

NIKOLAJ KLJUJEV

*Jsou pomněnky v dílně, kde pilníky skřípou,
kde po osm hodin tep kladiva zněl.
A hraběnka v prádelně v uhelném dýmu,
by vyprala svědomí v oblačnou běl.*

*Král démantů na kupě odpadků samých,
trh bab hlučí v komnatě apoštolské, —
a kostelík z náměstí, kde tančí plamen,
v tmu dívá se očima ikony své.*

*My vidíme požáry na střechách tančit
a v kovářské dílně pomněnky kvést.
Prám z duhové Indie dolů se snáší
z krajů, kde zvoní jen polibky hvězd.*

*Ten koráb — dar vzácný hromových bratří
— bolest i sláva jej naplní zde.
Zpěv Tatarek zdobných i Mordvinek našich
nám mluví o Narimu, o Bagdadě.*

*Nic vzácného v podruží z atlasu dáma
a za fúrou hnoje král diamantů
a v kovárně růže . . . Na věčnou paměť
Rus Osudem do hvězd je zapsána tu.*

*Smrt rudé tká rubáše . . . Ustydne znovu
slzička Rusi, až při měsíci
sif řas vrhne do jizby k vzácnému lovu,
kde dvojice líbá se na lavici.*

*A z Martova pole z tam pohřbených kostí
včel vylétnou roje jak obětní dým,
by vypily růže až k bolestné slasti
dnů radostných pod sluncem rozzářeným.*

II

*Nechci mít Komunu bez ležanky,
bez písničky žhavých uhlíků.
V otýpce svých veršů těžce vleku
chrastí dum i vichry bouřných dnů.*

*V Rudé Noviny já neponesu
třísky slov, drf čárek — pilin z nich.
Moudrý básník nikdy neuznával
veršů podvratných a kousavých.*

*Líp je punš a píseň při kytáře,
maloměstský při měsíčku stesk.
Jasný duhový klid Světlojara
rozbrázdila řeka písmenek.*

*Nezpívají s pěnicemi louče,
nehrá Sadko v číši od vína.
Po tanci sem jistě nepřijedou
v turbanech k nám hosté z Berlína.*

*Jejich dary — magnet, uzeniny,
v konzervách je ukryt Parsifal.
Naproti jim v šatě atlasovém
vyjde smutná Labuť — ruský žal.*

*Krunýř Varjahů a bílý atlas
v polibku se k sobě přivinou . . .
V prudké vichřici a metelici
ohnivý keř hořet bude tmou.*

*V zápeci to posvátný můj koutek,
beduinská cesta karavan . . .
V oloněckých verších věští spolu
ruská chýš i beduinský stan.*

III

*Sešlý chudák v obnošeném šatě
na podpatcích dlažbou zkrivených.
Domove můj, snad už v cigaretě
víc je vlaštovek, než v polích tvých?*

*Cožpak náprsenka nežehlená
brokátu má přisvit vznešený?
V knize hluboké jsou rozsudliny,
bublají v nich smolné prameny.*

*Jsou to sosny moje oloněcké,
topasových hájů listopad.
Doba výmlatu a senoseče,
luh kdy ztratil maljavinský šat.*

*Sešlé hadry strašnými se zdály
u jezer, kde bydlí Siněus . . .
Ladožské mé břízky opadaly
jako v dobách, když jim pěla Rus.*

*Přílby leskly se nad tichým Donem,
na bazaru medvěd tancoval.
Datlem — kovovým to Remingtonem
poklad skytské mědi proklován.*

*Moje košile svou barvou sinou
jako tuleň v nilských písčinách . . .
V eskymácké chýši nad mělčinou
beze strachu prozpěvuje Bach.*

*Zatím Mendědějev měrnou váhu
na zamrzlém okně píše si.
Není tedy svatých ani vrahů
pod průmyslovými nebesy.*

IV

*Mraky jak černé koně,
měsíc — pastuší husle . . .
Po svatém božím kraji
stříbrná tráva roste.*

*Řečiště úzký pruh bílý,
mléčná jak dráha tam splývá.
V chaloupce je ti tak milo
z okénka v lesy se dívat.*

*Lásce, jež v zátiší kvete,
nebeský růžek nám svítí.
Sluší-li dívčině mladé
oči si šátečkem skryti?*

*Sluší snad chlapci, svou hlavu
jak smuteční vrba když kloní?
Po Dvině ledy už táhnou,
na vorech poplujem po ní.*

*Kormidlo, vypravěč bájí
pohádky hlubin si zpívá a kvílí . . .
Co Usfuš i Akulin hravě
kučery mé by si podmanily!*

*Jednoho nelze se zbýt:
leknin že břehů se bojí.
Pohled, jak červánků svit
třásněmi ozdobil chvoji.*

*Temno se k pahrbkům krčí,
skrývá za vrboví husté.
Tisíce uběhlo věků
v té noci tiché a pusté.*

NAŠI PŘÁTELÉ JABLONĚ

Všechny stromy, zajisté, zasluhují tohoto titulu, ale více než ostatní stromy ovocné. To jsou vpravdě stromy domácí, které žijí v sousedství naší střechy a jež jsou částí rodiny.

Ze všech nejvíce se mi líbí jabloň, a dovolíte-li, povím vám proč:

Ale nejprve: máte rádi jablka? Máte-li je rádi, tu se brzy shodneme; ba jsme v tom již za jedno.

Jablko už na pohled je příjemné; jeho kulovitá podoba, jeho svěží tvářičky, jeho hvězdovité očko oddychují roztomilou dobráckostí. Kdežto hruška se svou protáhlou tváří, se svou pupínkovitou bradou má vždy vzhled, jakoby si o sobě více myslela, jablko jest vždy upřímné, zcela prosté, takové přítulné, a v jeho tvářnosti nejeví se ani za mák koкетnosti nebo domýšlivosti.

Ale ovoce není stvořeno jenom pro to, abychom se na ně dívali; až jablko jíme, teprve je dobře poznáváme. Nuže, žádný plod nemá té chuti jako jablko; v něm se sbírají a zhušťují nejlépe hodnoty půdy. Nemluvím ani tak o renetách, chřestáčích, kalvarůžích, míšenských, plodech to královských, jejichž jadrná a něžná dřev lahodí patru a plní ústa rozkoší, ale o jablkách obyčejných, jež každý kraj pojmenovává po svém, o našich, „jeleních hubách“, „jezbinách“, „jeptiškách“, „koženících“, „kropenatých vrbovkách“, „rozmarinkách“, „růžovkách“, neboť všechny

skvostně chutnají. Páchnou stromem, květem, zralými listy, a vším, co podzim má nejlibějšího a nejvonnějšího.

A jakou vůní plní skříně a mísničky, kamž se zavírají, nebo půdy, kam se zahrabávají do sena! V letech, v nichž se hojně urodily, celý dům jest jimi prosycen, a čím dále do zimy, tím silněji vydechuje chutný pach starých jablek.

Strom, který nám dává jablko, má postavu venkovana prosté chůze, už v jeho chování zračí se ráz jeho ovoce.

Ačkoliv jest mocně zakořeněn, nevypíná se nijak příliš do výše, buď že tak laskavě dává své dary na dosah lidí, buď že ví, že stromy nejvyšší nejsou nejšťastnější, majíce více než ostatní počítati s větrem a bleskem. Ač uchovává výraz rodinný, každý druh jabloňový se odlišuje a možno každý poznati i bez listí, podle držení hlavy a podle toho, jak rozpíná větve. Její peň jest často ohnutý a hrbatý; jako venkované, s nimiž žije, má ve své starobě údy sukovité a zkroucené, a žádný strom nedává lépe dojem bytosti pracovité. Opravdu, nevydrží dlouho, aby nic nedělala, neboť nepotřebuje méně než tři období, aby vydala svůj plod. Není skoro jablka raného: všechny jsou dětmi moudrého podzimu, a nejpozdnější jsou nejšťavnatější.

A přece tato přísná pracovnice má rok jak rok týden radosti a krásy. Svatební veselí jabloně přichází poslední, po zasnubách broskvoně, třešně, hrušně; slaví se v plném rozvoji jara, s kypěním mízy, se zpěvem slavíka a s kvetením konvalinky. A nic není tak vzácného, tak výborného jako růžový sníh, jímž se zdobí tehdy černý ten strom. Mla-

distvé listy pýřité zeleně mísí se s hvězdovitými květy, a to je doba, kdy sady jsou krásnější než zahrady.

BÁSEŇ KAŠTANU

Městští lidé si snad představují, že kaštiny se rozmnožují tajemně v pytlích prodavačů jedlých kaštanů. To se klamou; kaštiny rodí se na stromech, jež se jmenují také kaštiny.

Jest to krásný strom, přítel výšin, který se nebojí ani nárazů větru, ani poryvů a burácení vichřic, ani tíhy sněhu.

Básník Vermeuouze opěval jej v plných a drsných verších, jež se mu podobají:

Zatím co topol, olše, jasan, lípa,
zhlížejíce si v zrcátkách jasných potoků své nepatrné půvaby,
vyhledávají si půdu zavlažovanou a úrodnou,
zelené louky, zkvetlé narcisky a mečíky,

Kaštan, na drsné půdě, jež jen jemu svědčí,
v rudém písku a tvrdých hlinách,
kam se neodvažuje stromoví křehké náture,
tyčí svůj úctyhodný majestát předka.

Listy kaštanu jsou ustrojeny jako listy dubu, ale jejich zoubkování jest méně hluboké. Jest lehčí, jest citlivější na vánky, které jimi probíhají, a vítr z nich vyluzuje svěží hudbu, z níž patrně, že tito obrové s pažemi zkroucenými mají duši něžnou a dobrotivou.

Ale co má kaštan nejzajímavějšího, toť zřejmě kaštany. Jaký to neobyčejný plod! Od měsíce června, který jej vidí ve květu, až k posledním dnům září pracuje úporně veliký náš kaštanovník, aby vytvořil toto malé veledílo. Řeklo by se, na mou věru, že se tím zabývá jen jako pouhý ochotník, a že nemá ani krapet úmyslu, aby nám je předkládal k jídlu. Dužeň, z níž se skládá, jest za syrova trpká a tuhá, a mluví-li Virgil kdesi o *castaneae molles*, naši profesori neopomenuli nám vysvětliti, že toto molles třeba překládati „změkklé pečením“. A to není všechno; nespokojující se tím, že odívají tuto dužinu hladkou a tvrdou koží, obklopují ji ještě ostnatým rounem, a dělají tak z kaštanu rostlinného ježka, jímž nebylo by dobře tříti si tváře. Přes to, až přijde jeho chvíle, neopomene pootevřítí toto chlupaté pouzdro, z něhož, jako temný klenot, zasvítí kaštan. Jakkoliv skromný, tento pohorský plod má svou koketnost, a umí se víčky obalu podívati po očku s takovou vnadivostí, že chodec jest přilákán a zastaví se.

Často padajíc s výše, skořápka vypustí svůj plod, a kaštan s odskoky kotálí se po kořenných pahýlech nebo po hranách skály. Jsme v prvních dnech říjnových; veliké mlčení pozdního toho období drží všechnu krajinu, přerýváno jsouc toliko hlasem oráčovým, který pohání své voly, nebo křiklavými sojkami, jež se hašteří v blízkém lese. Toť doba, kdy pastevci začínají zapalovati ohně, jejichž kouře se vláčejí po pastvištích...

...V zimě kaštany jsou při všech besedách, k nimž se

venkovští lidé scházívali. Jindy kamna hospodářských stavení ve vsích nebo v osamělých dvorcích mívala lehce vyduté pánvice, jež se zdály jako schválně udělány na pečení kaštanů. Když napřed každý nařízli, aby mu zabránili hlučně pukati, rozhrnuli je na tuto pánvici, a přikryli je puklicí, kterou vzali s některého hrnce. Brzy bylo je třeba obracet na tomto improvisovaném roštu, a to byla pěkná příležitost, kdy jste si mohli rozkošně připáliti prsty. A pak se stávalo, že některý kaštan, nedosti „poznamenaný“, s praskotem vybuchoval, pokrýváje lidi svými kouřícími se drobty. Jak když do vrabců střelí, děvčata a děti křičely, a starší dojati vzpomínali mladých let. Bylo to roztomilé! Ah! stromy kaštanové tomu opravdu rozumí, nejen že plodí kaštany, ale vyrábějí je tak, jak třeba, aby mohly býti takto pečený a jedeny. Neboť opékání, toť nejkrásnějším okamžikem v životě kaštanu; právě tehdy vydává svou vůni a zlatí se. Ba často zpívá si melancholickou a tajemnou písničku, která se mísí příjemně k předení kamen a k hovorům besedy.

PÍSEŇ DÍKŮČINĚNÍ

A božské Slovo stalo se tělem pod hostíí . . . oltář se třese užaslý Bohem, jehož přijal, a tak jako onoho času matka Ježíšova v domě Zachariášově, když Alžběta ji pozdravila (jako) požehnanou pro zázračný plod, jímž těhotnilo její lůno, kostel jest v radosti a třese se láskou, a jeho hluboká duše hlaholí v souladu:

— Chválím tě, ó můj Bože, chválím tě, ó Pane, se vším tvým dílem nesmírným;

S čirými duchy, kteří vyplňují tvou záři; s Trůny, Mocnostmi;

Se Serafíny, jejichž roznícený hlas ti zpívá věčnou píseň;
S Vyznavači, Velekněžími, Králi, s Proroky starodávnými;
Se svatými Doktory, konečně nasycenými chlebem svrchovaných pravd;

S Pannami, jejichž čelům v extasi růže jsou diadémy;
Se svatými Manžely, jejichž zástup se tlačí na cudných svatbách Beránkových;

Se všemi vyvolenými, besedujícími v plesání, chválím tě, ó Otče nejvyšší!

A též tobě se klaním, věčný Synu Otce, Tobě, Bohu pravému, zplozenému pravým Bohem,

Tobě, který jsi opustil temena nebes, abys vykoupil hříchy země,

A nevzpíral jsi se státi se člověkem v noci panenského lůna.

A jako jim klaním se i Tobě, Duchu Svatý, jenž se zoveš
Parakletem (Utěšitelem), Tobě, jim rovnému,

Jenž jsi věčně Bůh jako oni, a jenž pocházíš z jejich
svatého objímání;

Božský Utěšiteli, jehož síla nám pomáhá, prameni sed-
mera výtrysků;

Studnice sedmera ručejí, jež oplodňují duše! — Klaním
se tvému trojitému jasu,

Živoucí krbe, zpodobněný ve třech živých plamenech,
nerozdílná Trojice!

K tobě, Pane, k tobě všechny moje mladé kameny*
vydechují svou lásku a vylévají své modlitby.

Buď veleben mými zdmi, označenými dvanácti kříži, a
jež olej svatého křížma dvanáctkrát pomazal;

Mou branou, na niž rituální berla třikrát zatloukla, jako
Bůh tluče na duši vzpurnou;

Mým prahem, posypaným popelem, do něhož byla psána
abeceda, která obsahuje i literu i ducha;

Mými moudrými pilíři, jež podpírají klenbu, podobnými
svatým doktorům, na nichž víra pne své oblouky;

Mými hlubokými vitrajemi, jež se nezdržují rozjímáním
vzhledu věcí tady dole,

Ale jež nemají pohledů a jež se nerozsvětlují leda pro
vidění města božího.

Buď veleben oltářem sedmkrát očištěným a nad nímž se
velekněz dlouho modlil;

* To zpívá kostel nově dostavěný a posvěcený.

Buď veleben svatými kostmi, jež odpočívají v úzké hrobce
obehnané mramory.

Věčná sláva Otci, Synu, Duchu Svatému, pro stinný,
svatostan, v němž bude žiti Ježíš Kristus,

S duší i s tělem, jak žil na zemi, a skrytý, jak byl v lůně
své matere!

